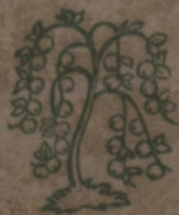
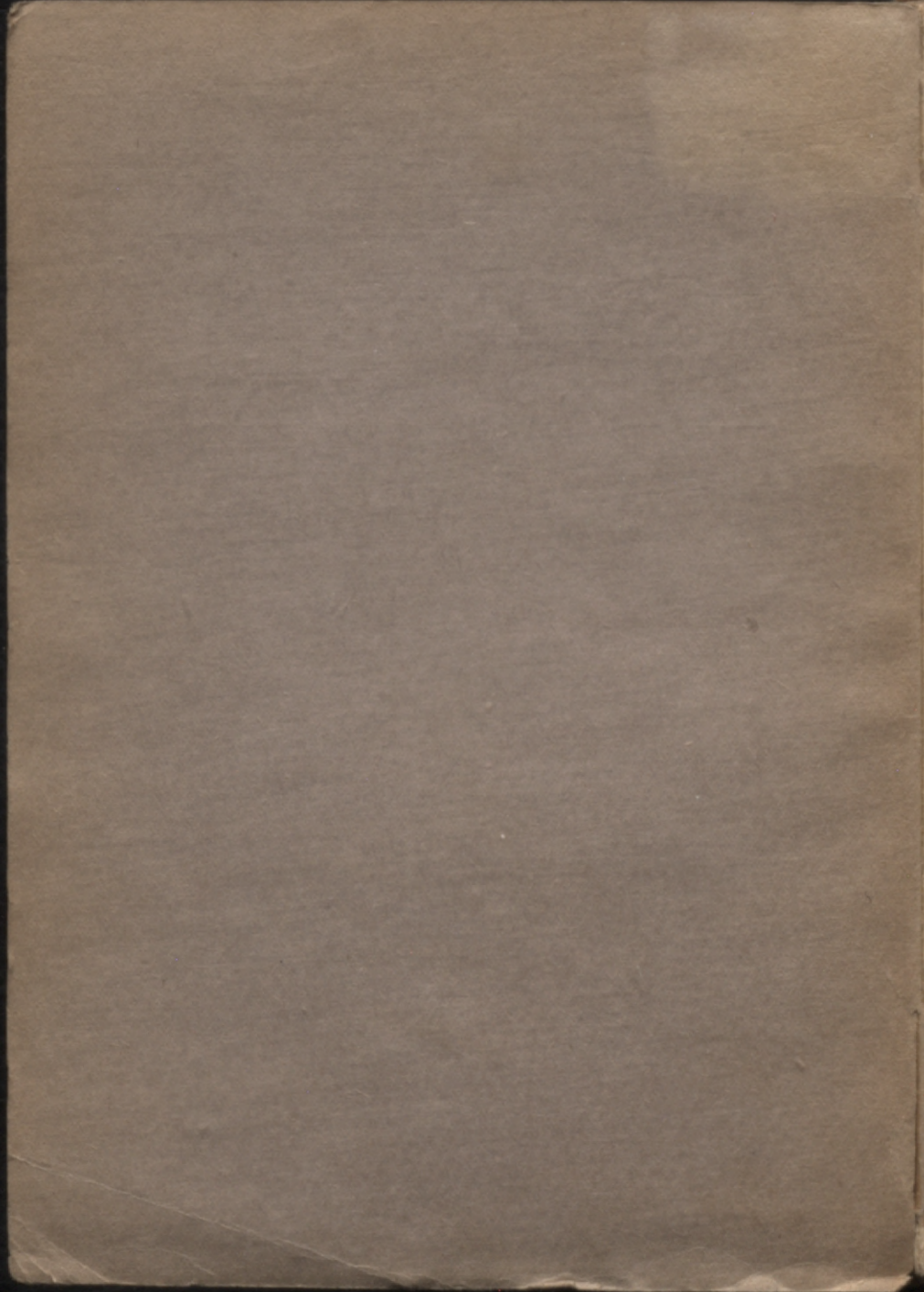

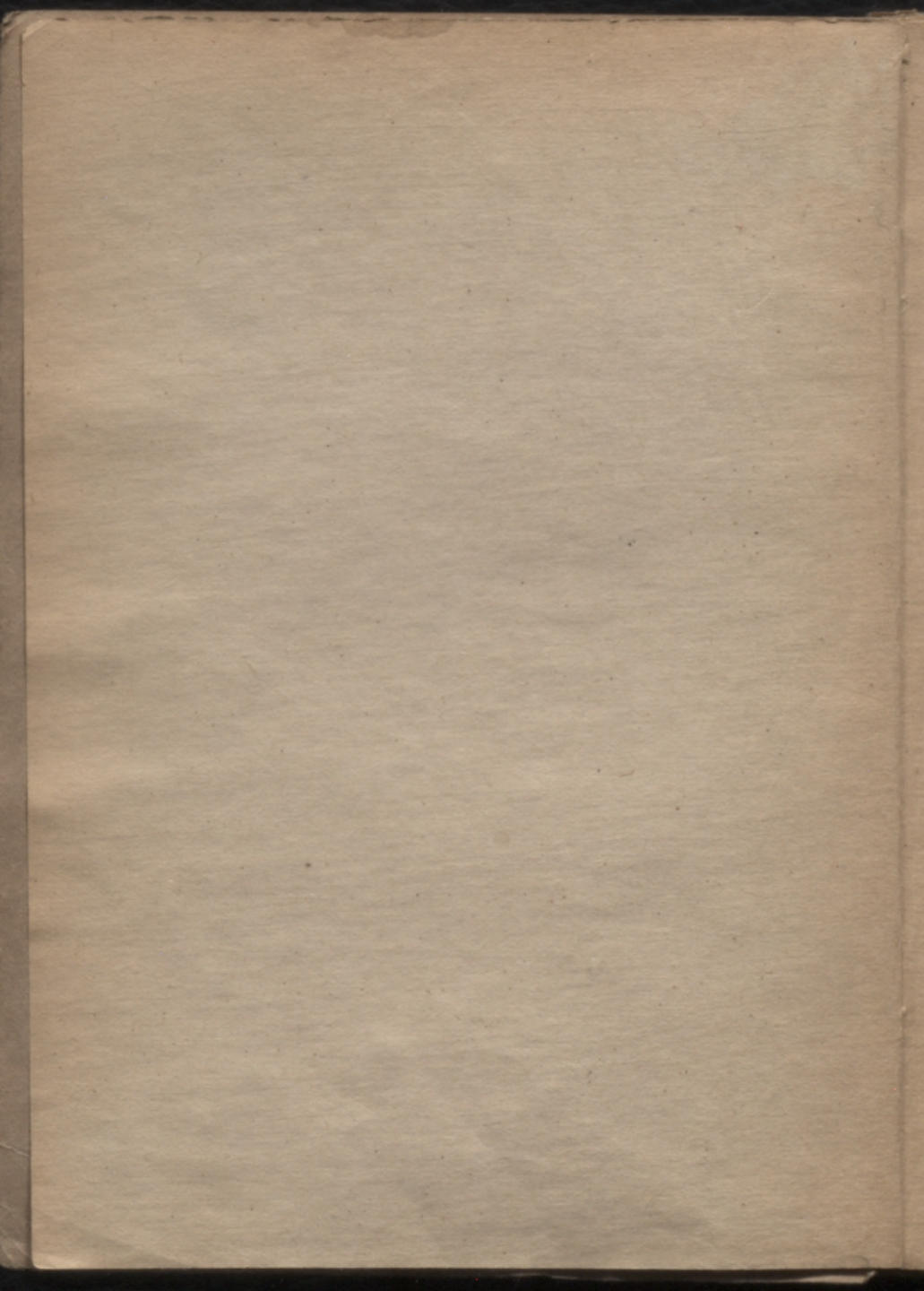
90-3
L 329

SMILTENES
ZAĻĒ PARTIZANI

90-3

L 329

L

Pulkvedis ARVIDS KRĪPENS

SMILTENES
ZAĻIE PARTIZANI

VAJŠTĀ BIBLIOTĒKA

ZELTA ĀBELE

1942

~~Sf-22.314K~~ ✓

П

У

Latv.
VALSTS BIBLIOTĒKA

~~90-7.296~~

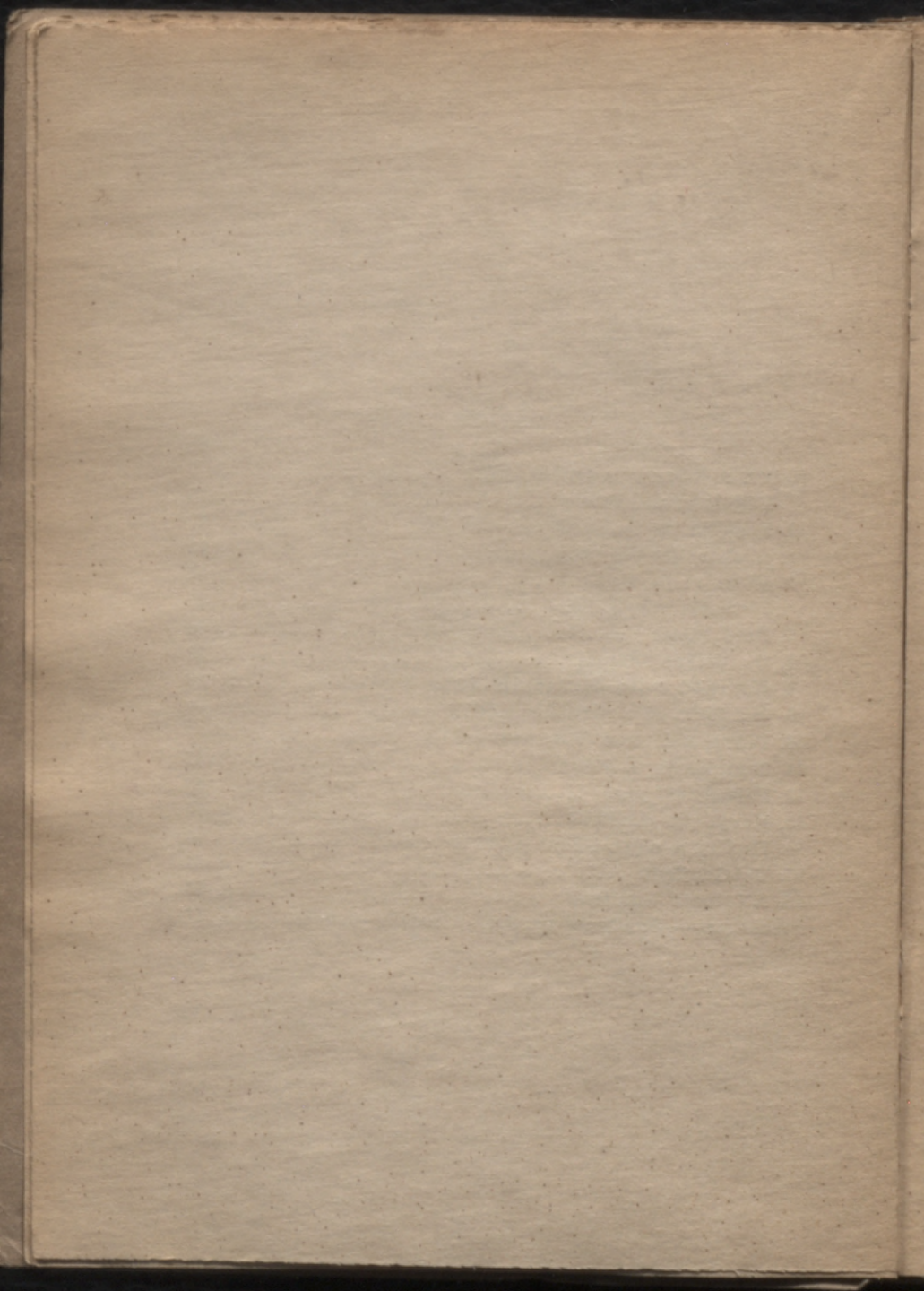
0309102855

AIV. Nr. II/009. Metiens: 1000.
Papīrs no Poligrāfiskās Rūpniecības
Papīru Nolikšanas 52x73 cm.
Iespiesta un brošēta: sp. «Rota» II.
Rīgā. Izdots: 1942. gada novembrī.

Maksā: RM 2.—

SATURS

	Lpp.
Pulkv. A. Plensners. Priekšvārds	7
1. Bēguļošanas sākums	15
2. Bēgšana uz Smilteni	19
3. Bilskas Vimbās	22
5. Viens meža vientulībā	31
4. Pirmajās zaļo gaitās	27
6. Kaŗš sācies	35
7. Uz Valkas lielceļa	39
8. Kaŗavīru izbēgšana no Smiltenes kazarmēm	42
9. Smiltenes zaļo partizanu nodibināšanās	44
10. Pirmā sadursme Vidzemes šosejā	47
11. Iežu kauja 2. jūlijā	53
12. Palsmanes pusē	65
13. Kauja pie Smiltenes	72
14. Partizanu cīņas Plāņu pagastā	78
15. Uz Gaujieni	84
16. Atbrīvotā Smiltēnē	86
Pielikums — Smiltenes partizanu nodaļas pavēles	91

PRIEKŠVārDS

Latvijas valdības kapitulācija Maskavas ultimata priekšā 1940. g. jūnijā neapšaubāmi vissmagāk skāra latvju bruņotā spēka saimi — karavīrus, policistus, aizsargus.

Mēs te negribam tiesāt lēmumus, kas ziedošās Baltijas valstis neapvienoti, bez aizmugures un palīdzības izredzēm, vienu pēc otras, bez militāras pretošanās ieģrūda austrumu rīklē. Bet vienu gan var noteikti teikt — tā nebija šo valstu armiju vaina. Vainā, par kuŗu varētu politiķis sacīt, ka viņu pēdējais līdzeklis — bruņotais spēks būtu bijis *iekšēji* nederīgs un nebūtu *gribējis* ar visu izmisuma sparū uzņemt savas zemes aizstāvēšanu. Dažu bijušo politiķu mēģinājumi šai ziņā vainot mūsu apbruņojumu, vissmagāk skar viņus pašus, kam toreizējos Eiropas apstākļos mūsu cietokšņi likās kaut kur citur, bet ne zemē iebūvētā betonā un piemērotos ieročos.

Kā lai arī būtu, kauns par to, ka mūsu kaujās un asinīs dzimušā valsts, kuŗas karogam mēs svētku brīžos svinīgi salutējām ar 21 lielgabala šāvienu, pēc 21 pastāvēšanas gada, izšķirošā brīdī bija par „prātīgu“, lai raidītu kaut vienu šāvienu šī karoga norāvējam.

Šis kauns, kas vēl vienmēr gail katra patriota krūtīs un ko vissmagāk sajuta latvju kaŗavīrs, tomēr mūsu bijušo armiju nezīmogo.

Latvju kaŗavīrs vienmēr bija apzinājies, ka viņam nāktos cīnīties pret lielu pārspēku, un viņa atrašanās armijas rindās jau pati par sevi rādīja, ka viņš ir ar mieru un ir atzinis par savu pienākumu vajadzīgā brīdī šo cīņu uzņemties.

Šo rindu nolūks nav arī dižošanās ar mūsu armijas varonību nebijušas kaujas priekšā. Te tikai vēlreiz atgādinām traģediju, kas norisinājās ikviena īsta latvju kaŗavīra krūtīs, redzot pārvelkam svītru pār visu to, kam viņš strādājis un pūlējis; redzot sevi, savus biedrus un savējus bez cīņas izdotus tam, cīņai ar kuŗu tas visu laiku gatavojies, jā, jau agrāk cīnījies, un kas nav nekāds vairāk vai mazāk bruņniecisks pretinieks, bet ir un paliek ļauns, robusts necilvēcīga terrora, neuzticības un iznīcināšanas kāres pilns ienaidnieks.

Kas gan var būt īstam latvju kaŗavīram sāpīgāks un pazemojošāks par brīdi, kad tam nācās nolikt savējās un uzlikt sarkanarmieša nozīmes! Tomēr lieliniekiem neizdevās vairs latvju kaŗavīru padarīt par to, par ko bija kādreiz kļuvušas latvju strēlnieku pulku atliekas. Neraugoties uz neskaitāmām „tīrīšanām“, draudiem un labinājumiem, tiem bija jāatmet nevien doma par jauna „revolūcijas avangarda“ radīšanu no latvju kaŗavīriem, bet tiem neizdevās pat nevienu pašu latvju kaŗavīru vienību, par spīti dažādiem pārveidojumiem un „piespeķojumiem“, izlietot cīņai pret rietumiem. Tas ir liels gandarijums latvju tautai, kas pilnā mērā attaisno viņas uzticību saviem dēliem. Un tā ir tā lielā klusā latvju kaŗavīra uzvara, par kuŗu tik daudzi, tik daudzi ir sa-

maksājuši ar mocekļa nāvi vai vēl tagad maksā ar savām mocekļa gaitām. Kas gan teiks, ka šī klusā cīņa un savas nostājas paturēšana lielinieku terrora vidū ir bijusi vieglāka par atklātu cīņu kaujas laukā?

Gluži dabiski, ka latvju kaņavīrs, tāpat kā visas latvju tautas lielumlielā vairuma skati šajos apstākļos nepacietīgi vērsās uz pusi, no kuŗas vien varēja nākt un, agrāk vai vēlāk, savas aizsardzības labā bija jānāk lieliniecisma un slaviskās ekspansijas likvidēšanai. Šai gaidāmajā cīņā latvju patriots nevar un negrib būt tikai vērotājs, bet dedzīgs līdzdarbinieks un cīnītājs, cik tas vien viņam iespējams.

Tūkstoši un atkal tūkstoši vīru un sievu, bērnu un sirmgalvju ir samaksājuši ar savām dzīvībām un mokām par šo ikvienam manāmo latvju tautas nostāju Vācijas pusē gaidāmajā lielajā sadursmē.

Pulkveža Krīpena atmiņas atklātā, nemākslotā stāstījumā paver mums daļu šīs latvju kaņavīra, visas latvju tautas traģikas, cerību, darbības un atmaksas gribas. Daudz kas te, kaņavīra stāstījumā, šķiet it kā vienkāršāks un vieglāks nekā tas patiesībā bijis.

Čekas taustekļu slogs pār cilvēku, kuŗu tā nolēmusi iznīcināt, ir kas pavisam nedabīgs un nepārspēts pasaules ļaunuma vēsturē. Ka pulkvedis Krīpens bija jau sen nobriedis čekas upurim, par to nevarēja šaubīties neviens, kas mūsu apstākļus daudz maz pazina. Mēs zinām, ko viņam un viņam līdzīgiem nozīmēja lielinieku ienākšana un ar kādiem personīgiem pārdzīvojumiem tā bija saistīta, nerunājot nemaz par to, ko tā plosīja viņu patriotu krūtīs. Blakus šai traģikai mēs redzam paceļamies to cilvēku lielumu, kas, ik brīdi likdami ķīlā savu un savējo dzīvību, mēnešiem ilgi slēpj un kopj vajāto

svešinieku. Varoņu vārds te nav par stipru. Šādi Vimbu saimnieki un visi tie, kas tumšākās nospiestības brīdī nav vēl zaudējuši dūšu, izturību un gribu darboties, kas nāk, lai pulcētos cīņai pret lieliniekiem, kas izved no sarkanarmiešu rindām latvju kaŗavīrus, kas padod svarīgu ziņu vai citā veidā ziedojas (jo katra darbība tad tiešām nozīmēja ziedošanos) kopējai lietai, ir un paliek latvju tautas iekšējā spēka un veselīguma apliecinājums arī šai visdrūmāko pārbaudījumu laikā.

Kā ap pulkvedi Krīpenu Smiltenes apkārtņē, tā ap latvju kaŗavīru arī citās Latvijas malās pulcējās vīri, lai, cik spēdami un kur varēdami, piedalītos lielajā lielniecisma iznīcināšanas cīņā. Tā radās latvju partizanu un pašaizsardzības vienības, kas patiesi draudzīgā sadarbībā ar vācu kaŗaspēku, sniedz te vai tur tam tiešu vai netiešu pabalstu, padara nedrošu lielinieku aizmuguri un sakarus, rūpējas par militari un saimnieciski nozīmīgāko objektu pasargāšanu un dažās dienās veic zemes iztīrīšanu no diezgan spēcīgām un labi apbruņotām lielinieku spēku atliekām, kas kā biljarda bumbas izriņķojušas uz visām pusēm no vācu kaŗaspēka sitiena. Vācu kaŗaspēkam tas dod iespēju, ar drošu aizmuguri un sāniem, nesamazinot savu straujo tempu, palikt kompakti uz galveniem virzieniem, bet latvju sētām — nodrošinājumu no bandu iebrukumiem un sirojumiem, un latvju vīriem zināmu gandarījumu par goda pazemojumiem un mokām.

Atstājot neminētus daudzo latvju kaŗavīru vārdus, kas piedalījušies latvju partizanu un t. s. pašaizsardzības spēku organizēšanā un vadīšanā, lai minam tikai dažas ievērojamākas sadursmes ar lielinieku bandām:

- 1) Limbažu iztīrīšanas akcija 4. jūlijā. Šeit lielinieki zaudē 120 kritušo. Mūsu zaudējumi — 16, no tiem 5 virsnieki.
- 2) Kauja pie Olaines 5. jūlijā. Lielinieku zaudējumi — 70 kritušo un 270 sagūstīto. Mūsu zaudējumi — 12 kritušo, to skaitā 1 virsnieks.
- 3) Tīrīšanas akcija Cēsu apriņķī. Tē krīt no pašaisardzības vienību lodēm 70 lielinieku, bet gūstā saņemti 200. Mūsu zaudējumi — 9 vīri, starp tiem 1 virsnieks.
- 4) Valmieras apriņķī — šeit lieliniekiem krīt 40, bet tiek sagūstīti 60 sarkanarmieši. Mūsu pusē — 9 kritušie.
- 5) Rīgas apriņķī — no pašaisardzības spēkiem lieliniekiem krīt 180, bet nāk gūstā 350 sarkanarmiešu. Mūsu zaudējumi — 16 vīru, starp tiem 2 virsnieki.
- 6) Jelgavas apriņķī — sagūstīti 200, bet nošauti ap 70 sarkanarmiešu. Mūsu zaudējumi — 7 vīri, starp tiem 1 virsnieks.
- 7) Tukuma apriņķī — lieliniekiem krīt 110, bet sagūstīti 180 sarkanarmiešu. Mūsu zaudējumi — 11 vīru, starp tiem 2 virsnieki.
- 8) Ventspils apriņķī — lieliniekiem krīt 60, bet nāk gūstā 130 sarkanarmiešu. Mūsu zaudējumi — 8 vīri.

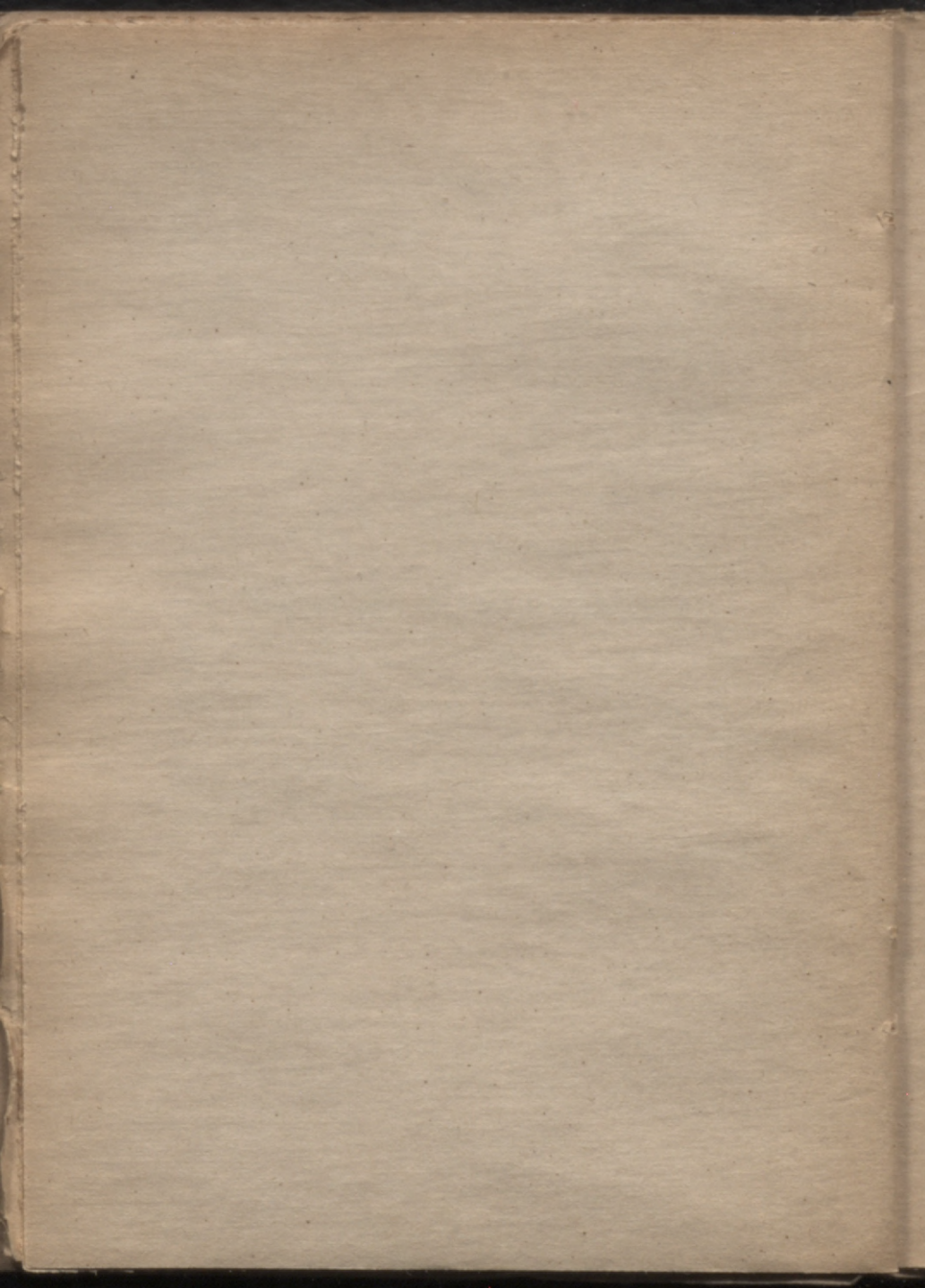
Pēc ziņām, kas mūsu Pašaisardzības spēku štābā bija ienākušas līdz 9. jūlijam, tīrīšanas akcijās bija krituši 805, bet saņemti gūstā un nodoti vācu iestādēm 1540 sarkanarmieši.

Mūsu zaudējumi līdz tam laikam bija — 103 vīri, no tiem 12 virsnieki.

Šīs ziņas nav gluži pilnīgas un attiecas vairāk uz mūsu toreizējiem paš aizsardzības spēkiem, kam bija jau sakari ar centrālo vadību Rīgā. Droši vien, par vienu otru, varbūt pat diezgan nozīmīgu sadursmi vēl ziņas nebija pienākušas, jo bieži vien partizanu pulciņi kā radās, tā arī, vajadzībai izbeidzoties, izklīda. Jāšaubās tāpēc, vai augšējos datos ietilpst arī ziņas par Smiltenes partizaniem un viņu darbību. Tāpēc vēl jo vairāk svarīgs sava laika dokuments ir pulkveža Krīpena Smiltenes partizanu darbības apcere. Te mēs vienā epizodē no kopējās plašākās darbības un viena latvju kaņavīra-patriota liktenī, domās un rīcībā redzam atspoguļojamies to, ko pārcieta, cerēja, domāja un gatavoja tik daudzi. Viens — te un tā, otrs — tur un varbūt citādos apstākļos. Cerēsim tāpēc, ka pulkveža Krīpena labajam paraugam radīsies vēl arī citi sekotāji, kas tāpat objektīvi — jo tikai tad tam ir kāda vēsturiska un audzinoša nozīme — centīsies mums parādīt arī citas epizodes no diezgan plašās akcijas, kurā latvju tauta un vispirām kārtām tās bijušais kaņavīrs, policists un aizsargs, pateicoties vācu armijas triecienam un uzticības pilnam atbalstam, ar visu dedzību varēja būt zināma gandarījuma ņēmējs par lielinieku varmācības, aziatiskās lielības un šausmu gadu.

A. Plensners

SMILTENES ZAĻĒ PARTIZANI

1. BĒGUĻOŠANAS SĀKUMS

Neesmu gan nekāds lielais smiltenietis, lai ar to izskaidrotu savu atrašanos Smiltenes partizanu priekšgalā, tomēr zināmas saites saista mani ar šo nelielo, bet patīkamo Ziemeļlatvijas pilsētiņu un tās apkārtni, kas arī izskaidro manu nokļūšanu turp. Zēna gados esmu vai ik vasaras mērojis tālo ceļu no Apes caur Mēri un Zeltiņu uz Plāņu Zviedriem — savas mātes mājām, lai ciemotos pie tās vecākiem. Smiltenes baznīcā mani iesvētīja prāvests Kundziņš. Beigu beigās man kā vecam kaņavīram nemaz nenāktos daudz skaidrot, kāpēc taisni tur esmu cīnījies Latvijas otrreizējā atbrīvošanā no komunistu bandām, jo katrs skaistās dzimtenes stūrītis man ir mīļš un dārgs.

Mana „grēku“ nasta, proti cīņas pret komunistiem 1919.—1920. g., Kara skolas priekšnieka pienākumu pildīšana, daudzās patriotiskās lekcijas un neskaitāmi citi mazāki „grēciņi“, viss tas runāja nepārprotamu valodu, ka šādu „liela vēriena noziedznieku“ čekisti agri vai vēl liks savos moku kambāros, no kuriem vairs gaismas neredzēt. Nācu pie noteikta lēmuma — čekistu rokās dzīvs nedoties. Tiklīdz biju pabeidzis sava pulka likvidēšanu (beidzamo gadu pirms komunisma komandēju 1. Liepājas kājnieku

pulku) un ap novembra mēneša vidu atgriezies Rīgā, sāku bēgļot. Labi izpētījis čekistu apcietināšanas metodes, proti, ka aresti notiek galvenām kārtām naktīs, savā dzīvoklī naktīs neuzturējos, bet pavadīju tās pie saviem daudzajiem draugiem gan Rīgā, gan ārpus tās. Dienas laikā ar zināmu piesardzību bieži pārrados mājās. Piedāvājumu mani paslēpt ienāca tik daudz, ka neesmu varējis visus tos izmantot. Pat man pilnīgi sveši ļaudis ar prieku solīja savu palīdzību. Tā pagāja novembris, decembris, janvaris. Šinī laikā saņēmu vairākas ziņas, ka čeka izrāda par mani lielu interesi. Man kļuva zināms kāds slepens raksts, adresēts Kaŗa skolai, attiecībā uz manu personu. Tāpat bija vāktas ziņas par mani adresu galdā un citur. Sāka likties, ka čekas pavadieni tik cieši savilksies ap mani, ka kādā jaukā dienā būs neizbēgami jākrīt tās rokās. Baumū pilnajā decembra mēnesī biju bijis arī stipri aktīvs un pat karsts. Līdzīgi turpat vai visai Rīgai, arī es ticēju tiem daudzajiem termiņiem par draudzīgā vācu kaŗaspēka ienākšanu Latvijā, ka mēs, grupa vecāko virsnieku, sākām nopietni organizēt mūsu korpUSA sacelšanos Kurzemē. Organizacijā bez manis ietilpa pulkveži Apsītis, Jānums, Veiss, Lobe, Druvaskalns un citi. Pēc darbības plāna man vajadzēja doties pie sava bijušā pulka uz Saldu. Nodibināju ar pulku sakarus, pie manis ieradās daži pulka virsnieki, tika daudz staigāts un braukāts, un kad šī lieta jau tik tālu bija ievadīta, nāca rūgta vilšanās, jo visi termiņi bija tukšas, nepamatotas baumas. Mans „grēku vadzis“ bija kļuvis vēl stipri smagāks. Pēc visas šīs pārsteidzīgās darbības paliku jau daudz uzmanīgāks. Likās sabrukušas visas cerības.

Janvara mēnesī sākās jauna mūsu pilsoņu optēšanās, lai varētu aizceļot uz Vāciju. Neredzēju vairs

citas izejas, kā mēģināt tikt no savas tēvzemes pro-
 jām. Esmu gan īsts latvietis, bet pie pēdējās optēša-
 nās tādi vien pa lielākai daļai pieteicās. Komisijā ie-
 rados ar stipri vājiem dokumentiem. Izņemot Saldus
 mācītāja Buģa izdoto apliecību, ka mani vecāki bi-
 juši pierakstīti pie vācu draudzes, un vācu valodā
 izrakstīto iesvētīšanas piemiņas lapu, citu pierādī-
 jumu par manu vāciskumu man nebija. Un arī šie
 abi papīri bija — neīsti, jo mani vecāki nekad nebija
 piederējuši vācu draudzei; iesvētīšanas piemiņas lapu
 pagatavoju pats, saņemot no kāda vācu aģenta neiz-
 pildītu formularu. Ierakstījis ar tušu tekstu, apstrā-
 dājis pēc tam to ar gludināmo dzelzi un putekļiem,
 biju radījis dokumentu, kuŗam vispedantiskākais ar-
 chivars būtu piešķīris 30 gadu vecumu. Maniem do-
 kumentiem čekisti tomēr nenoticēja un atrada tos
 par nepietiekošiem. Sevišķi sarežģījumi radās, kad
 sāka taujāties pēc manas kaŗa klausības apliecības.
 To biju nolēmis nerādīt, jo tur melns uz balta stā-
 vēja rakstīts, ka esmu latvietis. Paskaidroju, ka ap-
 liecība man nozagta kopā ar mēteli kādā kafejnīcā.
 Vai es esot par to sludinājis presē? — tieku jautāts.
 Dodu apstiprinošu atbildi. — Vai jums nav klāt
 kvīts? — Pats neaizgāju, bet aizsūtīju savu draugu,
 — meloju tālāk. Šī „patikamā“ saruna nobeidzās ar
 čekista rezolūciju uz maniem dokumentiem: — „Ne-
 piekrītu.“ Mēģināju savus papīrus papildināt. Divi
 liecinieki, kas jau bija optējušies, skaidri un gaiši pie
 notara apliecināja, ka esmu īsts vācietis. Pašā pēdējā
 mirklī vēl mācītājs Teriņš iedeva divus vērtīgus do-
 kumentus, abus ap 20 gadu vecus, bet tas nāca jau
 par vēlu. Mazliet agrāk, tad nu gan pat visskeptiskā-
 kais čekists būtu atzinis mani par vācieti. Optēšanas
 laikā nācu tuvākos sakaros ar vairākiem vāciešiem,

no kuŗiem divi bija slepenie aŗenti. Vienu no tiem, pie kuŗa biju vairākas reizes dzīvoklī, kādā dienā čekisti apcietināja. Otrs no viņiem bija vairākas reizes nācis pie manis dzīvoklī. Biju viņam izpalīdzīgs slepenās aŗentūras tālākā izveidošanā, iepazīstinot to ar vairākām noderīgām personām. Un kur tad vēl palika tie daudzie latvieŗu optanti, kas nāca pie manis vai kuŗus pats apmeklēju. Kad pēc visas šīs rosīgās darbības aizkļūšanas iespējām uz Vāciju bija jāpārvelk krusts, atlikās tik pašam konstatēt, ka nezin vai lielāks „noziedznieks“ vēl visā Latvijā būs atrodams. Šo neizdevušos optēšanās mēģinājumu tomēr nenožēloju, jo šinī laikā mana apcietināšana nebija gaidāma. Biju tātad pagarinājis manis meklēšanas uzsākšanu par turpat diviem mēneŗiem. To skaitīju par lielu ieguvumu. Tam apstāklim, ka tagad vēl viens nopietns „grēks“ bija klāt nācis, nebija lielas nozīmes. Slaveņais centralcietuma bende žīds Šustins būtu laikam tā kā tā pret manu vārdu uzrakstījis apmēram šādu rezolūciju: „Bīstams faŗists, liels komunistu nīdējs, rikojis bruņotu sacelŗanos, vācu spiegs, noŗaujams.“

Daŗas dienas pēc optēšanās izbeigŗšanās manā dzīvoklī ieradās sen gaidītie „viesi“ — trīs čekisti.

2. BĒGŠANA UZ SMILTENI

Lai būtu lētāks dzīvoklis, jo bezdarbniekiem bija par tiem visdārgāk jāmaksā, biju pierakstīts K/S „Dzintars“ par darbinieku. Dažas dienas nedēļā arī savā darba vietā parādījos. Laimīgā kārtā 20. martā uz turieni nemaz neaizgāju, jo tieši šī dienā „Dzintara“ telpās, mani meklēdami, bija ieradušies 3 čekisti. Neatraduši mani, tie bija izteikušies, ka gribējuši satikt mani veikala lietās. Tūlīt pēc tam čekisti bija zvanījuši man uz mājām, bet arī mājās manis nebija. Pusstundu vēlāk pēc šiem notikumiem, mājās pārnācis, dabūju zināt par manis uzsākto meklēšanu. Lai manu uzmanību un aizdomas mazinātu, pirmo nakti čekisti izlaida, bet nākošajā ap plkst. 2 naktī gūstītāji bija klāt. Notikusi ilgāka manas sievas pratināšana. Ļoti pārliecinoši skanējusi viņas atbilde, ka esmu izbraucis pie kāda drauga uz laukiem, bet tieši uz kuriem, nezinot, jo nemēdzot par to interesēties. Čekisti manas sievas meliem laikam noticējuši, it sevišķi pēc tam, kad tā tiem iestāstījusi, ka mēs jau sen nedzīvojot kopā. Pat mans dzīvoklis neticis pārmeklēts. Gūstītājiem aizejot, sekojis viņu „ļoti asprātīgais“ paskaidrojums par ierašanās iemesliem, proti, ka viņi meklējot irēt istabu.

Tanī laikā es tīri mierīgi atdusējos pie sava drauga studenta Gubeņa Vārnu ielā, kuŗa nelielajā dzīvoklī nodzīvoju 3 mēnešus. Par notikušo meklēšanu dabūju zināt tikai nākošās dienas vakarā. Pirmajā mirklī mani pārņēma neliels nervu drudzis, bet tad uzsākām gaŗu apspriedi, kā man tālāk rīkoties. Bez namatēva Gubeņa bija klāt arī mans brālis Morics. Mani padomdevēji gribēja mani pārliecināt palikt vecajā vietā, un students Gubenis ļoti sirsnīgi arī turpmāk piedāvāja patvērumu pie sevis. Tomēr mana nojauta teica ko citu. Mani vilka lauki, iespēja pa durvīm un logiem izkļūt laukā mežos un purvos, kur neviens velns mani nevar sameklēt. Tā apspriedes rezultātā nolēmu jau nākošā dienā, kamēr vēl nav plaši izziņota mana meklēšana, atstāt Rīgu un braukt uz Smilteni. Šo vietu izvēlējos tāpēc, ka vēl janvaŗa mēnesī mana māsiņa, Plāņu pag. Zviedru māju Mežuļu Elza, man apgalvoja, ka vairāki Plāņu un Bilskas pagasta saimnieki ir ar mieru uzņemties manis noslēpšanu. Ar vilcienu baidījies braukt, un par daudz drošāku līdzekli uzskatīju autobusu. Bet izrādījās, ka uz nākošo dienu visas vietas Smiltenes autobusā jau izpārdotas. Atlikās sameklēt kādu automobili. Tas nenācās viegli, jo šoferi baidījās no piesnigušiem ceļiem. Pagāja visa dienas pirmā puse un pulkstenis rādīja jau 3 pēc pusdienas, kad varēja sākties mana bēgšana no Rīgas. Lai dārgais brauciens uz Smilteni nebūtu uzkrītošs, jo par to nācās maksāt 300 rubļu, mani apsoliņa pavadīt brālis ar studentu Gubeni. Norunājām brauciena mērķi, izlūkojām Juglaŗ tiltu, vai tur nenotiek dokumentu kontrole, noņēmu brilles, lai būtu grūtāk uzzīmējams.

Ir 23. marts, svētdiena. Pa piesnigušo šoseju, brīžiem stipram sniegam nākot, mūsu auto traucas uz

priekšu. Šoferis ir diezgan ziņkārīgs par brauciena mērķi, bet mums atbildes jau ir gatavas. Stāstām par slimo tanti, vajadzību sastādīt testamentu un citus niekus. Reizēm gan tie stāsti nesaskan, jo meliem īsas kājas, bet apstāties jau nu vairs nevar, un tā pūšam tik tālāk. Kad esam kādu gabalu braukuši, redzam tālu priekšā kādu slēgtu mašīnu, kuņai pamazām tuvojamies. Mana sirds jau nodreb, kad šoferis pasaka, ka tā ir čekas mašīna, kas ik dienas dodoties uz laukiem sirojumos. Man ir bailes šai nāves mašīnai braukt garām, kāpēc izdomāju iemeslu mūsu auto apturēšanai. Taču mēs braucam tik ātri, ka pēc kādas 1/2 stundas esam jau atkal priekšējai mašīnai uz pēdām. Neko darīt, padodos liktenim, un drīz vien braucam bīstamai mašīnai garām. Laimīgā kārtā čekas vīri par mūsu gaitām neinteresējas, tiem pildāmi citi svarīgāki uzdevumi. Bez tālākiem starpgadījumiem nonākam Smiltēnē. Cilvēku ielās diezgan daudz, kā jau svētdienas dienā, esam visi trīs uzmanības centrā, tāpēc steidzamies ātrāk uz biedrības bufeti. Tur vēl mēģinu ar alu un pusdienām daudzmaz pielabināties šoferim, lai tas daudz nepļāpātu, jo visu mūsu trīs uzvešanās viņam tomēr liekas aizdomīga. Pēc ieturētās maltītes mani pavadoņi vēl pavada mani kādu gabaliņu pretim atsūtītajam zirgam, un tad šķīrāmies. Spiežu draudzīgi roku Gubenim, kas mani ar lielu risku bija mitinājis pie sevis, sabučojos ar brāli, varbūt pat beidzamo reizi, jo liktenīgajās jūnija dienās arī viņš ir aizvests uz austrumiem, un tad soļoju viens Plāņu virzienā, priecīgs par izdevušos izklūšanu no Rīgas.

3. BILSKAS VIMBĀS

Šī latviešu bajāra sēta, kas atrodas kvēlu latviešu patriotu rokās, kļuva par Smiltenes zaļo partizanu štabu. Un šī viesmīlīgā māja tapa arī par manu paslēptuvi uz veseliem 3 mēnešiem. Vimbu mājas atrodas Vecbilskas mž. (pagastā sauktas par Vilku muižu) — Aumeisteru lielceļa malā, kilometrus 10 ziemeļaustrumos no Smiltenes. Mājas celtas uz diezgan prāva pakalniņa, kuŗu ieslēdz mazi mežu puduŗi, birtaldas un kuplas liepas. No ceļa ērbēģis tikko saskatāms šajā zaļumu bagātībā. Bez ērtajām apakštāva istabām ērbēģim ir arī neliela jumta istabiņa. Tā — mans mitekļis. Saimei ir atsevišķa māja. Izņemot saimnieku ar ģimeni un tuvākiem piederīgiem, ērbēģi citu iemītnieku nav. Pa logiem un durvīm mežs sasniedzams dažos mirkļos. Vieta tieši kā radīta nelegalai dzīvei, kādu man tagad nācās uzņemties.

Pats saimnieks Kārlis Vimba, vēl vīrs spēka gadus, kristīts daudzās kaujas ugunīs brīvības cīņu laikā. Viņa kundze Lidija arī nav sveša karavīru apriņķam, jo pirms laulībām strādājusi Armijas štabā. Abi aktīvi aizsargu saimes locekļi. No pārējiem nama iemītniekiem vispirms minēšu vienīgo vecās paaudzes pārstāvi, tā saukto vecomāti, vienu no tām daudz-

jām cēlajām latvju mātēm, kuņas dzīves vakaru saldināja prieks par mājas pārpilnību, noskatīšanās sava krietnā dēla mierīgajā gaitā ikdienas darbos un klaušīšanās jaunās paaudzes čalās. Pie šiem pastāvīgajiem ērbēga jeb kalna mājas iedzīvotājiem vēl nāk klāt divas bēgļu ģimenes. Viena no tām ir saimnieka māsa, boļševiku apcietinātā robežsargu plkv.-ltn. Jaunozoliņa laulātā draudzene ar bērniem, otra — saimnieces brālis, bijušais robežsargs Nikolajs Valdmanis ar kundzi Annu. Plaši reprezentēta jaunā paaudze, kuņas rindās no 3 līdz 16 gadu vecumam sastopami vārdi: mazais un lielais Jānis, Juris, Elga un Rasma. Minu visus šos vārdus, jo katrs no to nesējiem bija palīdzīgs vai nu manā darbā, vai manis slēpšanā. Kalpu jeb lejas mājas ne mazāk plašai saimei manai personai bija jāpaliek par lielāko kalna mājas noslēpumu. Šī noslēpuma saglabāšanā pret tikai kādus 20

metrus attālo lejas māju dzīvi piedalījās ir lieli, ir mazie. Vajadzēja tikai kādam no lejas mājas paspert lieku soli tuvāk kalna mājai, kad tūlīt bija vairāki brīdinājumi klāt, lai es varētu laikus nozust savā jumta istabiņā. Kad sāku meklēt sakarus ar vīriem, kam paslēpti ieroči, tāpat ar Smiltenes garnizona karavīriem, vai arī kad radās vajadzība dažādu ziņu ievākšanā, visa māja bija gatava palīdzēt. Lielais Jānis gandrīz pazaudēja savu jauno dzīvību, pildot ziņneša pienākumus, ja to nepaglābtu attapība, bet par to sīkāk savā vietā. Visu kalna māju mana klātbūtne bija pārvērtusi par īstu sazvērnieku perekli. Neatlaidīgi un uzmanīgi, neizpaužot priekšlaicīgi manu vārdu, meklēju sakarus ar drošsirdīgiem vīriem kā Smiltēnē, tā Bilskas, Plāņu, Vijciema, Smiltenes un Aumeisteru pagastā, lai istā brīdī varētu radīt spējīgu kaujas vienību. Ja arī viss nenotika manis izprātos apmēros, tad tomēr padarītais dod ievēribas cienīgas lappuses latviešu cīņu vēsturē pret komunistu varmākām. Vimbu māju štabs strādāja. Saprotais, ka visvairāk palīdzīgs šīnī darbā man bija pats saimnieks.

Lai gan mans inkognito tika svēti sargāts, tomēr, laikam ritot, nāca klāt jaunas personas, kuŗām tas vairs nebija noslēpums. Vienu otru reizi tāpēc sāku nopietni pārdomāt par atrašanās vietas maiņu. Bet viesmīlīgie namatēvs un namamāte arvien tā mācēja iekārtot, ka šīs manas domas par domām vien arī palika. Jāsaka arī, ka gribējās ticēt latviešu skaidrajai sirdij, ka katrs zinās un sapratīs, kam var uzticēties un kam ne un ka līdz nodevēju ausīm mans noslēpums nenonāks.

Mans galvenais darbs tagad pastāvēja visplašākā radio ziņu uztveršanā, lai gūtu norādījumus, kad īsti

sāksies Lielvācijas uzbrukums pret „neuzvaramo“. Sevišķi vakaros, sākot ar plkst. 21, sākās nepārtraukta dežūra pie radio aparata, stundas 3 no vietas klausoties gan Vācijas, gan Anglijas, gan citus raidītājus. Vācijas ziņas bija nozīmīgas, lai izsekotu tās uzvarām, jo tikai pēc Dienvidslāvijas un Grieķijas iekarošanas varēja gaidīt jaunus notikumus. Tā kā Vācija ne ar vienu vārdu nemēdza ieminēties par Padomiju, tad šo robu aizpildīja anglis. Nobeidzoties aprīļa mēneša otrajā pusē Grieķijas karagājienam, kādu vakaru, man par lielu prieku, anglis sāka prātot, ka tagad varot sagaidīt ofensīvu pret Krieviju. Mēģinot iedziļināties Vācijas plānos un stratēģijā, arī man personīgi likās, ka Padomija būs nākošais kara teātris. Rēķinoties ar vajadzību nogaidīt pavasara šķīdoņa izbeigšanos un labu ceļa apstākļu iestāšanos, kara sākumu varēja gaidīt uz maija mēneša otro pusi. Krētas salas ieņemšanas operācija (no 20.—31. maijam) laikam radīja vēl viena mēneša aizkavēšanos. Priecīgas ziņas noklausījās 12. jūnija vakarā no Londonas. Tur skaidri un gaiši pasaka, ka Vācija koncentrē karaspēku pret „plašo dzimteni“. Kad nākošā dienā Maskavas radio Vācijas spēku koncentrēšanu apstiprināja ar famozu izskaidrojumu, ka šī koncentrācija austrumos nevar būt vērsta pret Padomju savienību, jo pēdējā grib joprojām turēties pie savas neitralitātes, lieta kļuva pavisam neapšaubāma. Kara sākums bija gaidāms kaut kuŗu dienu.

Dienas pagāja, lasot grāmatu pēc grāmatas, uzturoties savā istabiņā. Citos apstākļos varbūt tikai vairāku gadu laikā būtu izlasījis to neskaitāmo grāmatu daudzumu, ko veicu tagad 3 mēnešos Vimbās. Aīdai Niedrai sekoja Tolstojs, Zelmai Lagerlefai — Anni Nuolivara u. t. t. Pagadās arī Andreja Upīša

„Ziemeļu vējš“ par nelegalistu dzīvi mežos, ko ar interesi izlasu, kā mani apstākļiem piemērotu.

Dažu vakaru notika veselās kara apspriedes un kaldinājās svarīgi un lieli plāni. Tas notika gan ierodoties Zāgeru Skujiņam, gan Sikšņu māju Lielajam Jānim (no Plāņiem) un citiem uzticības vīriem. Ar Smiltenes garnizona kapt. Kamaldnieka starpniecību, kuŗu uzaicināju pie sevis, nodibināju sakarus ar latviešu kaŗavīriem. Radās plašas izredzes uz iespēju lielāko daļu Smiltenes garnizona ievadīt kaujā pret boļševikiem, bet šim tik lieliskajām cerībām pārvilka svītru garnizona aiziešana 1. jūnijā uz savas Golgatas vietu — Liteni.

Naktīs, kad visi gulēja un ceļi bija tukši, es biju redzams klejotam pa apkārtējiem ceļiem un taciņām, bieži stundām ilgi. Ar šiem nakts gājieniem centos uzturēt sevī kaŗavīra izturību, lai ar saviem 47 gadiem varētu vajadzības brīdī komandēt ne tikai vado, bet pat grupu un būt kaujā savu kaŗavīru priekšgalā.

Tā nemanot paiet marta pēdējās dienas, aprīļa un maija mēneši. Balto sniega segu nomaina zaļais mauriņš, bet vēl arvienu esmu Vimbās. Jūnija mēnesim iestājoties un dienām ejot uz priekšu, mani sāk pārņemt nemiers. Vai tik visa gaidīšana un gatavošanās nav veltīga? Un ko tad darīt? Atlikās vienīgi nevienādā ciņā meklēt kaŗavīram cienīgu nāvi. Bet tad pēkšņi šo drūmo noskaņojumu pārtrauca 12. jūnija angļu radio. Priecīgo noskaņu vēl pastiprināja 13. jūnija Tasa atsaukums. Kaŗš tuvojas.

4. PIRMAJĀS ZAĻO GAITĀS

13. jūnijā saņēmu ziņas, ka Smiltēnē sabraukušas daudzas smagās un vieglās automašīnas. Tikai nākošā dienā radās šā fakta pareizs izskaidrojums, kad mašīnas, čekistu un miliču pavadībā, sāka apbraukāt laukus, apcietinot latviešu patriotus. Ap pusdienas laiku caur draugiem par šiem notikumiem tiek paziņots arī Vimbās. Pirmās ziņas sniedza no Bilskas telefona centrales Reinbacha, bet nedaudz vēlāk ieradās arī Drandu Olgas personā ziņnesis no Plāņiem. Pēdējā pastāstīja, ka plānenieši mūs, bilskeniešus, gaidīs nākošā naktī pie mežsarga Rasiņa. Visu kalna māju tūliņ pārņēma liela steiga, jo čaklās sieviešu rokas sāka gatavot ceļa kules mums, 3 vīriešiem, lai mēs varētu doties uz mežu. Nedaudz mirkļos, apkārušies smagām kulēm un somām, pilnām gaļas, maizes, olu, sviesta un citu latviešu sētas gardumu, soļojam pa Vimbu olnīcu, lai dotos uz Bilskas Kaupjiem. Esam trīs — es, saimnieks Kārlis Vimba un viņa svainis Nikolajs Valdmanis. Ieroču nekādu mums vēl nav, ja par tiem neskaita klātesošos „fiskarus“, bet tos ceram saņemt pret vakaru. Bez kāda ceļa brienam pa staigno, purvaino mežu, tieši ziemeļu virzienā, uz Aizpurvu māju rajonu, kuŗu tuvumā apmetamies Inču

māju siena šķūnī. Te satiekamies ar Zāgeru Skujiņu, kuram bija palaista ziņa. Noslēdzam draudzību, baudot pa malkam no līdzpaņemtās pudeles. Laiks ir jauks un mūsu garastāvoklis arī tāds pat. Vakarā pavadām kādā šķūnī tuvāk Aizpuriem, lai nakti dotos uz Kaupjiem un tālāk uz Pulciņām, kur jāsatiekas ar citiem „meža brāļiem“. Esam cauru nakti (nakts uz 15. jūniju) kustībā, pie kam nepārtraukti diezgan stipri līst. Pie Kaupjiem mūs jau gaida šo māju saimnieks Arvīds Pētersons, lai uzņemtos mūsu nakts gaitās ceļveža pienākumus un savestu mūs kopā ar citiem domu biedriem. Vispirms dodamies pie mežsarga Rasiņa, kur ceram atrast priekšā plānēniešus, bet, tos neatraduši, paliekam turpat tuvumā kādā siena šķūnī nakts dusā. Nakts ir dzestra, guļas vieta cieta, jo siens vēl nav sapļauts un jāguļ uz nevisai līdzenas šķūņa grīdas, no apaļiem kokiem taisītas, tā ka pieceļoties no rīta dažam labam visi kauli sāp. Par to no rīta tīkami sildāmies siltajā saulītē, sasēdušies pie šķūņa aizvējā. Tā kā no plānēniešiem arī tagad vēl ne vēsts, tos nesagaidījuši, dodamies tālāk uz Pulciņām. Te satiekos un iepazīstos ar Pulciņu saimnieku Bolu, bijušiem policistiem Brikmani un Kareli un citiem. Tanī laikā, kad mēs visi esam bez ieročiem, es ar lielu skaudību noskatos uz Bola apbruņojumu. Pie vidus jostas makstī lielais Parabelums, pār plecu pakārta tālskats — pilnīgs kaņavīra izskats. Sarunā ar viņu noskaidrojas, ka mēs neesam sveši. Es jau reiz biju piedzīvojis „godu“ būt par boļševiku ķilnieku, proti 1918. gada sākumā, kad vāciešu spiedienā komunisti pirmo reizi atstāja mūsu zemi. Tanī pašā barā, kurā es atrados, bija iekļuvis arī Bols, toreiz jauns kadets. Tā pēc vairāk kā 20 gadiem varam dalīties kopējās atmiņās par pārdzīvo-

PIRMAJĀS ZAĻO GAITĀS NO 14.6. - 29.6.

tiem laikiem. Attiecībā uz mūsu turpmāko darbību nevarējām saprasties, jo Bols aicināja doties uz lielajiem Vijciema mežiem, kur esot tādas vietas, kur pat cilvēka kāja neesot vēl sperta, un tur nogaidīt komunistu padzišanu. Novirzīšanās sāpus no galvenajiem ceļiem, lai Vijciema mežos nīktu bezdarbībā, man nepatika. Tā pēc gaŗām debatēm, napanākuši vienošanos, šķīramies. Ejam atpakaļ uz Kaupjiem, meklējamies vēlreiz pie mežsarga Rasiņa pēc plānēniešiem, un kad arī šoreiz tos nesastopam, dodamies mājup uz jau pazīstamo šķūnīti pie Aizpuriem. Esam atkal tikai četri. Jūtos stipri sarūgtināts, ka visa šī lielā klīšana bijusi veltīga un nav izdevies sapulcēt un radīt bruņotu zaļo pulciņu.

Pārrunās pie Pulciņām noskaidrojas tuvāk latviešu patriotu aizvešanas gaita. Izrādās, ka paņēmti ir ne tikai vīrieši, bet arī sievietes un pat mazi bērni. Salādēti smagajās mašinās, miliču un sarkanarmiešu pavadībā arestētie no Smiltenes transportēti uz Valku. Šādas ziņas saņēmuši, pilni bažu par savām ģimenēm, nolemj atgriezties mājās arī pārējie mani draugi. Tā es palieku viens.

Ar šo divu dienu klaiņošanu biju savu jau tā nevisai nosargāto inkognito vēl plašāk sakompromitējis, kāpēc par atgriešanos Vimbās nebija ko domāt. Apmetos uz dzīvi viens pats Vimbu māju mežā, kādu kilometru ziemeļos no Vimbu mājām. Mežs gan nebija sevišķi liels un atradās lielceļa malā, tomēr vietām egļu jaunaudzes bija tik biezas, ka atrast tur cilvēku varēja tikai retā laimes gadījumā.

5. VIENS MEŽA VIENTULĪBĀ

Tā pēc 3 dienu klīšanas (laikā no 14.—16. jūnijam), 16. jūnija priekšpusdienā palieku meža biežoknī viens. Pēdējais pārgājiens garajos mednieka zābakos pa pielijušo staigno purvu ar smagām pārtikas tarbām uz pleca bija mani nogurdinājis, tāpēc tikami atlaižos zaļajā mauriņā, lai drīz pēc tam ķertos pie darba — būdas ierīkošanas. Vispirms kārtīgi maskēju izraudzīto būdas vietu ar jaunām eglītēm un egļu zariem, padarot jau tā biezo jaunaudzi cilvēka skatam neauredzamu. No virspuses zaros iestiprinu dažas kārtis, lai uz tām lietus gadījumā varētu uzklāt lietus mēteli. Lai būtu mīkstāka gulēšana, saplūcu pērnās papardes. Tā nepārtrauktā darbā pienāk vakars un nakts. Ienāk prātā, ka šī būs pirmā reize manā mūžā, kad meža vientulībā pavadu nakti. Neskatoties uz to, jūtos labi, un saldi noguļu līdz vēlai rīta stundai.

Nākošā dienā apskatu apkārtni, lai zinātu, kādā virzienā bēgt briesmu brīdī. Ar izlūkošanas rezultātiem esmu apmierināts. Vienīgi pilnīga meža ielenkšana man kļūtu bīstama. Pret vakaru draugi man atgādā ieročus — medību bisi. Bet — bez patronām. Un tad nāk prātā Andreja Upīša romanā „Ziemeļu

vējš" lasītais par kādu citu meža brāli, kas tikai ar kaļķīti iebaida krievu žandarmus. Tad jau mans ierocis iebaidīšanai desmitkārt iespaidīgāks.

Nakts ir stipri vēsa. Vairākas reizes ceļos un stajgāju pa mežu, lai sasildītos. Tāpēc arī garastāvoklis ļoti slikts. Jau no kādiem pieciem rītā stāvu uzlēcošās saules staros, laiku pa laikam drebinādamies. Tā es gaidu stundas divas, kamēr saule mani sasildīs. Man par lielu prieku tiešām aust jauka diena. Kad noiet rasa, sāku sauļoties. Arī garastāvoklis kļūst pavisam omulīgs. Šodien mežā maza dzīvība, jo mans saimnieks ar savu meitiņu ir atbraukuši pēc žagariem. Kad pēc šīs vizītes eju uz savu būdu brokastot, esmu mazā nesaprašnā, kāda vajadzība ir dzinusi kādu būdas priekšā nolikt dažus egļu zarus, vienu virs otra, un tieši tur, kur es parasti mēdzu apsēsties maltīšu laikā. Tomēr, daudz nedomājīs, palieku uzticams savam paradumam un droši sēstos šai zaru čupiņai virsū. Būs mīkstāk. Bet drīz mani pārsteidz savāda aroma. Tuvāk apskatoties, redzu, ka esmu paspējis aptraipīt ne tikai savu sēžamo vietu, bet arī abas savas rōkas ar pavisam nepatīkamām vielām. Sāku saprast, ka mazajai jaunkundzītei ir gadījies taisni tur, kur atrodas mana „ēdamistaba“, kārtot savas darīšanas. Neko darīt, jāatliek mazliet brokastis, lai dotos uz nelielo purviņu meža malā, kur jau biju iedalījis divus nodalījumus — mazgāšanās un dzeršanas vajadzībām — nu izraugos vēl trešo — drēbju mazgāšanai. Neesmu nemaz saīdzis, un labais garastāvoklis liek man pāt vienu otru reizi pasmaidīt. Savu būdu gan taisījos pārceļt uz citu vietu, bet virsroku ņēma māņticība, jo, nezin kāpēc, biju iedomājies, ka izraudzītā būdas vieta ir laimīga.

19. jūnija diena uzliek man lielu pārbaudījumu. Gandrīz cauru dienu līst lietus. Pa lielākai daļai guļu

savā būdā. Pārdzīvoju vislielāko depresiju. Ūznāk pat raudas. Cenšos sevi pārvarēt un, asarām ritot, svilpoju kādu jautru šlageri. Drīz tomēr nomierinājos. Bet jūtos tik vientuļš. Vēlēšanās redzēt kādu dzīvu cilvēku dzen mani līdz meža malai, no kurienes ir redzams lielceļš. Kā mazs bērns priecājos par katru redzēto ceļinieku. Pret vakaru kāda dziesma izvilina mani dziedātājas tuvumā. Kā kādā sevišķi labā koncertā uzmanīgi noklausos veselu virkni dažādu mūsu tautas dziesmu. Arī šī diena beidzot paiet.

Apģādā mani ļoti labi. No Vimbu mājām vairākas reizes dienā pienāk pārtikas sūtījumi. Par to rūpējas Vimbu māju saimniece Lidija Vimba.

Arvien uzmanīgi noklausos katrā automašīnas rūkoņā. Ko tās meklē un vadā, to labi zinu. Kustība ir dzirdama galvenām kārtām pa Smiltenes-Valkas lielceļu. Bet vienu dienu kāda mašīna brauca arī pa Vilkumuižas-Aumeisteru lielceļu un iebrauca pat Vimbu mājās. Pilns bažu par saviem draugiem, skrieņu uz meža malu, lai novērotu, kas Vimbās notiek. Atviegloti uzelpoju, kad redzu, ka tas ir tikai Staļina traktors. Šis pats traktors netālu no manas paslēptuves uzaņ kādu noru. Kad vēlāk eju šo vietu apraudzīt, esmu pārsteigts par nevižīgo darbu. Braucot riņķveidīgi tīrumam apkārt, traktors ir atstājis neuzartus prāvus stūrus. Ja jau dienas izpeļņas lielums atkarājas no rekordiem, tad nekas cits neatliek, kā palikt paviršam uz daudzuma rēķina. Komunisma rekordu sistemā darbs nekad nevarēja kļūt par uzdevumu, ko veic ar prieku un mīlestību.

21. jūnija vakarā mani pierunāja iet atpakaļ uz Vimbām. Ir liels vilinājums pēc tik daudz dienām tikt pie iespējas izģērbties un mīkstās cisās kārtīgi atpūsties, un ar krēslas iestāšanos pārrados Vimbās

atpakaļ. Par spīti visām draudošām briesmām, guļu kā nosists.

Biju tikai vienu nedēļu no sava mūža nodzīvojis meža vientulībā, bet cik tā likās gara. Vai visu savu mūžu biju domās no jauna pārdzīvojis un atcerējies tā svarīgākos etapus. Jā, šī nedēļa kļuva vesels etaps manā dzīvē.

6. KARŠ SĀCIES

22. jūnijs — svētdiena. Atkal skaista, saulaina vasaras diena, kādas mēs arvien piedzīvojam ap Jāņiem. Lai gan ir jau vēls, tomēr vēl gribas gulēt, un pa vaļēju logu, kas tā atstāts bēgšanai, raugos saules staru apzeltītā Vimbu dārzā. Istabā plūst ceriņu un jasmīnu smarža, jautras putnu dziesmas, bet laiku pa laikam dzirdama arī lidmašīnu rūkoņa. Jūtos kā jaunības dienās kādā savas dzimšanas vai vārda dienas rītā, kad gaidāma durvju atvēršanās un tuvinieku iebrukšana ar dāvanām, sirsnīgiem sveicieniem un visa laba novēlējumiem. Drīz vien noskaidrojas, ka mana sajūta nav mani vīlusi un ka šodien nav visparastā svētdiena, bet īsti un lieli svētki: ir sācies karš. Sītusi arī Latvijas atbrīvošanas stunda no komunisma verdzības. Vācijas armija ir devusies uzbrukumā pret lielinieku bandām. Šo prieka vēsti, šo lielo dāvanu man nes mūsu namamāte. Sākumā nemaz nespēju aptvert šīs ziņas svarīgumu mūsu tautai un arī personīgi sev. Brīvība! Kā šī diena nav tikusi gaidīta! Personīgi biju sācis to gaidīt jau kopš pagājušā gada augusta. Kad nu šis brīdis pienācis, sākumā esmu tā pārsteigts, ka nespēju pat ne ar kādu jūtu izplūdumu reaģēt uz šo priecīgo ziņu. Tikai kad

esmu mazliet attāpies, sirdī viss sāk gaviļēt. Sengaidītā diena nu reiz ir klāt!

Kad esmu ar visu māju savos priekos dalījies, daudz mājā nekavējos, jo tagad jābūt it sevišķi piesardzīgam. Apmetos biezos brikšņos turpat pie Vimbām. No agrākās vientulības sajūtas vairs ne vēsts. Kā uz kādu kaujas štābu domu biedri nāca pie manis diendienā. Bija pat gadījumi, kad salasījās cilvēku desmit. Tā viegli saņēmu ziņas, kas notiek apkārtnē, kāds ir varasvīru noskaņojums u. c. Nebija ilgi jāgaida, kad kļuva dzirdams arī kaujas troksnis, nākdams jo tuvāk.

Kaujas vienības formēšana jaunos apstākļos kļuva jau stipri realāka. Cīnītāju pietiecās daudz. Meklēju no jauna sakarus ar Smiltenes garnizonu, jo tie bija zuduši līdz ar garnizona lielākās daļas aiziešanu uz Litenes nometni. Tas arī drīzumā izdodas ar kādeta Vijupa starpniecību. Daudz gan latviešu karavīru Smiltē nebija palicis, uzticamu vīru tikai 17, bet arī tas bija labi. Atliekas tikai nožēlot un vēlreiz pārvilkt svītru tām plašajām izredzēm, kādas bija tad, kad Smiltē stāvēja vesels latviešu bataljons. Norunājām, ka pēc mana rīkojuma šie 17 latviešu karavīri pilnā apbruņojumā dezertēs no sarkanarmijas, lai stātos manā rīcībā.

Kaujas darbības uzsākšanai bija svarīgas ziņas no frontes. Vienīgais ziņu avots — vācu radio — par vācu armijas sasniegumiem nekā neizpauda. Novērojumi par varasvīru un Smiltenes žīdu izturēšanos bija ļoti svārstīgi. Tad pēkšņi 29. jūnijs atnesa lielu savīļojumu. No malu malām sāka ienākt ziņas, ka sarkanie varasvīri jau aizmukuši, ka Smiltene no tiem tukša un tur staigājot tikai daži apbruņoti komjauņieši, kas nemākot pat ar šauteni apieties. Nav ilgi

jāgaida, kad Vimbās sāka ierasties pirmie partizani. Tie bija brāļi Rubeņi no Plauktiem, bijušais policists Brikmanis, Kaupju Elmārs Pētersons, Zāgeru Skujņš un Miķelis Goppers. Apbruņojumā visdažādākie ieroči: šautenes, bises, mazkalibra šautenes, revolveri. Esošās ziņas dod mums visiem pamatu būt ļoti optimistiski noskaņotiem. Lemjam pat, pēc palīgspēku pienākšanas, par došanos uz Smilteni. Dodu rīkojumu arī plānēniešiem ierasties Vimbās. Šo dokumentu uzņemas nogādāt ar velosipedu lielais Jānis, robežsargu plkv.-ltn. Jaunuzoliņa 14 gadus vecais dēls. Gaidot viņa atgriešanos, tīrām ieročus, apspriežamies. Vimbās mājas atgādina mazu kaŗa nometni. — Lielais Jānis atved diezgan nepatīkamas ziņas, proti, ka viņš Sikšņu mājās, kur viņam bija jānodod mana zīmīte, uzdūries uz 20 vīru lielu miliču bandu, kas tur izdarījusi kratīšanas. Laime, ka vēl laikā zēns bija pamanījis smago auto un miličus, paspēdams beidzamā brīdī nosviest manu zīmīti. Tūlīt pēc tam miliči zēnam bijuši klāt un sākusies pratināšana. No kurienes? Varbūt zinnesis? Nošaut! — birst jautājumi un draudi. Lielais Jānis tomēr nesabaidās un droši melo, ka braucis uz Sikšņiem, lai pavizinātos pa ezeru laivā. Tā attapīgais zēns ir ticis no miličiem vaļā sveiks un pirmā izdevībā steidzies ar svarīgo ziņu uz Vimbām atpakaļ. Tagad bija gaidāms, ka miliču banda dosies varbūt arī Vimbu mājas pārbaudīt, un nolēmam tos Vimbās nemaz nelaist iekšā. Tāpēc steidzīgi dodamies ārā uz lielceļa pretim Vimbu māju olnīcai, kur ieņemam pozīcijas. Šeit mums pievienojas jauni spēka vīri: piebrauc Zeltiņu māju saimnieks Rudzītis ar Dzirkaļu māju Gailīti, izvelkot no ratiem 3 šautenes; bez tam ierodas Baču māju Jucītis, Sviestiņu Jekums, Bērzkalnu Bērziņš, Kaktiņu

māju brāļi Reinsoni, Jānis Rimša, Kārlis Dzenītis un Pēteris Rubenis. Esam 18 vīru; apbruņojums: 8 šautenes, 2 bises, 1 mazkalibra šautene un 3 revolveri. Es apmierinājos ar Bērziņu Kārļa iedoto buldoga sistēmas revolveri. Tā jau ierocis nekas, tikai kārtīgi sarūsējis, arī patronu ne sevišķi daudz — nepilns barabans. Kamēr kaujas gatavībā gaidām miličus, redzam pa lielceļu nākam 3 vīrus, no tiem vienu sarkanarmijas tērpā. Pielaižam tos sev klāt un saņemam. Šie visi trīs vīri izrādās šofeři. Interesants ir viņu stāsts, kā tie veduši krievu komisarū sievas, kā vācu lidmašīnu apšaudes laikā visi sabēguši mežā, bet pēc tam pie savām mašīnām vairs nebija gājuši atpakaļ. Redzu, ka visi trīs ir kārtīgi vīri, kāpēc tos ieskaitu partizanos. Tie ir Aleksandrs Bērziņš, Antons Magone un Jevgeņijs Romaņenko. Mūsu gaidīšana izrādījās velta — miliči nerādījās.

7. UZ VALKAS LIELCEĻA

Nemot vērā miliču ierašanos Sikšņos kā arī vairāku personu nostāstus, radās iespaids, ka laiku pa laikam no Valkas izbrauc miliči meklēt izbēgušos tautiešus, izdarīt apcietināšanas, laupīt un apdraudēt latviešu patriotu dzīvības. Apspriedušies nolēmām, ka šādu soda ekspedīciju ierašanās jāpārtrauc, radot nedrošību uz Smiltenes-Valkas lielceļa. Par piemērotu vietu šādai rīcībai izraudzījām mežu, kas atrodas 2 kilometrus ziemeļaustrumos no Vilkumuižas, tā saukto Sieru mežu.

Istā laikā ierodas kadets Vijups ar ziņu, ka 17 latviešu kaņavīru ir no Smiltenes izbēguši un atrodas Vižumu mājās pie Smiltenes. Norunājām, lai arī kaņavīri dodas uz Bilskas Bāčiem tur savienoties ar mums pārējiem.

Nonākuši līdz Bāču mājām, labu laiku gaidām kaņavīru ierašanos. Daudziem šī gaidīšana sāk apnikt. Tieku vairākas reizes mudināts doties drīzāk darbā. Beidzot ļaujtos pierunāties un dodamies uz nodomāto darbības vietu.

Pa ceļam mums pievienojas vēl 3 partizani: Jūlijs Zaķis, Miervaldis Ringmanis un Edmunds Reinsons. Izraudzītā vietā cieši klāt lielceļam pienāk biezs

mežs. Vēl neesam lāgā paspējuši orientēties un ieņemt pozīcijas, kad dzirdam tuvojamies motocikla troksni. Tuvāk lielceļam atrodošies steidzīgi sastājamies šaušanas gatavībā. Braucēji ir divi miliči. Kad tie ir mums pretim, sākam kurināt virsū. Pirmais no savas bises izšauj Zāgeru Skujiņš, kam tūlīt seko Vimbas Kārļa un Rimšas Jāņa šauteņu šāvieni. Motocikla straujā gaita tūlīt izbeidzas, un tas ar visiem braucējiem ievēlas pretējā grāvī. Norīb vēl pa šāvienam arī no Jāņa Gailīša un Elmāra Pētersona šautenēm. Viens no miličiem paliek grāvī nekustīgi guļam, bet otrs ir vēl spējīgs kustēties un mēģina izbēgt. Viņam pakal tiek raidīti vēl vairāki šāvieni, tomēr šim latvju tautas nodevējam palaimējas savam liktenim izbēgt. Pēc šī notikuma jauni mērķi uz ceļa līdz krēslai neparādījās, arī kaņavīrus līdz krēslai neizdodas sagaidīt. Dodamies atpakaļ uz Vimbu māju pusi, lai saklaušinātu ko tuvāku par Smiltenes garnizona vīriem.

Vēsts par šo notikumu zibens ātrumā plaši izplatījās. Tikai vēlāk dabūju zināt, ka tanī pašā dienā arī plānēnieši bija apšaudījušies ar kādu auto mašīnu, pilnu miličiem, no kuņiem trīs sašāva. Šie uzbrukumi lika biedriem miličiem palikt stipri piesardzīgiem, un ja arī uz priekšu tie vēl laukos rādījās, tad gan tikai lielās bandās. Tā 30. jūnijā kāda smagā mašīna, pilna miliču, nobraukusi līdz Vilcumuižai ar acīmredzamu nolūku doties tālāk uz notikumu vietu Sieru mežā, bet ir atgriezusies atpakaļ uz Smiltēni un tikai pēc savu spēku pastiprināšanas, jau ar 2 smagām mašīnām, pilnām apbruņotu vīru, iedrošinājusies doties uz Sieru mežu, lai to pārmeklētu.

Kas attiecas uz šo augstāk minēto 2 miliču uzdevumu, tad pašreiz ir zināms, ka viņi bija braukuši

uz Valku pēc ieročiem. Vienam no viņiem bija kabatā saraksts par personām no Cirgaļu pagasta, kurām var izsniegt ieročus. Šo apbruņoto uzticības vīru uzdevumā būtu ietilpušas jaunas apcietināšanas. Izbēgušajam un sašautajam milicim bija ar šo pamācību pieticis, jo tas savas noziedzīgās gaitas bija pārtraucis. — Šis gadījums bija palīdzējis daudziem mūsu tautiešiem izbēgt no lielnieku vajāšanām.

8. KAĶAVĪRU IZBĒGŠANA NO SMILTENES KAZARMĒM

Jūnija mēneša pirmajās dienās Smiltēnē stāvošais latviešu bataljons Smiltēni bija atstājis, lai dotos uz Litenes nometni. Bataljonam līdzī bija aizgājusi mana uzticības persona kapt. Kamaldnieks. Tā kā Smiltēnē atradās prāva ieroču un municijas noliktava, tad tās apsardzībai pilsētā bija atstāti 30 kaķavīri. Ar pēdējiem no jauna nodibināju sakarus caur kadetu Vijupu. Viņš zināja mani informēt, ka šo kaķavīru priekšnieks leitnants Deiķmanis esot liels komunistu piekritējs (arī no citas puses šīs ziņas apstiprinājās), bet pilnīgi uzticami esot 17 latviešu kaķavīri. Pārējie 12, žīdi un krievi, turpretim esot bīstami. Patriotiskos latviešu zēnus nolemju dabūt savā rīcībā. Neizpaužot manu atrašanās vietu, šo manu vēlēšanos šiem kaķavīriem paziņoja.

Bēgšanas organizators ir virsnieku vietnieku kursus beigušais dižkareivis Aleksandrs Kudlis. Roku rokā ar viņu sadarbojas bijušais ieroču noliktavas pārzinis Fricis Vanags un pēdējā pēcnācējs amatā kapralis Jānis Vītols. Pirmām kārtām šīs personas rūpējās par to, lai no noliktavas nogādātu drošā vietā pietiekošu daudzumu municijas. Izmantojot gadī-

jumus, kad sardzē pie noliktavas atrodas vienīgi latvieši, naktīs municiju no noliktavas slepeni iznes. Tādā kārtā no noliktavas pazūd 5 pistoles. Visu šo paņemo municiju un ieročus nogādā un paslēpj Vižumu mājās.

Pēc vairāku reižu bēgšanas laika grozījuma dažādu nelabvēlīgu apstākļu dēļ, to beidzot galīgi nosaka uz 29. jūniju plkst. 2 naktī. Pēc iepriekšējas savstarpējas norunas visi 17 latvieši precīzi plkst. 2 naktī atstāj savas guļas vietas, ātri paķer no piramidas šautenes, pēc kam sāk ģērbties. Krievi un žīdi paliek mierīgi guļot, pat neviens galva neuzdrošinās pacelties, lai paskatītos, kas kazarmēs tādā neparastā laikā īsti notiek. Neviens mūsu kaņavīrus netraucē kārtīgi apģērbties un paņemt līdzī visu kaņavīram paredzēto apbruņojumu un kaujas tērpu. Bez kādiem šķēršļiem tikuši no Smiltenes ārā, šie brašie vīri dodas uz Vižumiem. Tanī pašā dienā ap pusdienas laiku kadets Vijups par šo bēgšanu paziņo man uz Vimbām. Tad pat arī es pie Vimbām biju sapulcējis tikpat lielu privāto partizanu pulciņu. Atlikās tikai savienoties, lai rastos pamatīgāks kaujas spēks.

Līdzīgi Bilskas pagasta Vimbām arī Smiltenes pagasta Dāniēlim piederošās Vižumu mājas noder par svarīgu centru Smiltenes zaļo partizanu organizēšanas darbā.

9. SMILTENES ZAĻO PARTIZANU NODIBINĀŠANĀS

Atgriezušies no Valkas lielceļa atpakaļ uz Vimbām, lai informētos, vai nav ienākušas no kaŗavīriem kādas ziņas, saņemu sekojoša satura paziņojumu: „5. datumā vistai atnākuši 17 cālēni.“ Ar kareivja Lastenieka starpniecību, kas tieši no Smiltenes bija ieradies Vimbās, izburtojām, ka 17 cālēni nozīmē 17 kaŗavīrus, bet 5. datums — 5. kilometri uz Smiltenes-Mēŗu lielceļa. Dodamies turp. Pa ceļam iegriežamies Bilskas centralē (uz kartes Zeltiņu pmž.). Lai gan pulkstenis rāda pāri pusnaktij, tanī momentā kāds tomēr grib runāt un prasa 125. nr. — Bilskas izpildu komiteju. Brikmanis, kā jau vecs policists, izrauj centrales deŗurantei Reinbachai telefona klausuli, un saruna norit starp viņu — meŗa brāli un „paŗu“ Bilskas komsorgu Briedi. Pēdējais tomēr drīz nojauŗ, ka kaut kas nav kārtībā un taujājas pēc runātāja vārda. Tāpēc Brikmanis ar vārdiem: „Uz redzēšanos, biedri komsorg,“ uzkaŗ klausuli. Vēl nesam centrali atstājuŗi, kad komsorga „kungs“ no jauna taujājas, ar ko tas bijis savienots. Reinbachai pavēlam atbildēt, ka ar Bilskas izpildu komiteju. „Biedra“ nakts nemiers, acimredzot, stāv cieŗā sakarā ar tādu paŗu mūsu tautas atkritēju pelnīto likteni

uz Valkas un Plāņu lielceļiem. Sabojājam mazliet centrāli, atvienojot vadus, izraidām no tās kādu ziķeri, kuŗa uzdevumā ietilpa kontrolēt centrales darbinieku — cienījamās Lāčplēša ģimenes — darbību un soļojam tālāk. Ilgi meklējamies pie 5. kilometra pēc kaŗavīriem, bet tos nekur neatrodam. Noraizējušies par tādu neveiksmi, ejam atpakaļ uz Vimbu pusi, kuŗu tuvumā Gubātu māju šķūnī dodamies uz naktsdusu.

Izrādījās, ka kaŗavīri tanī pašā laikā ir bez gala staigājuši, lai mūs atrastu. Esam pat naktī vieni otriem cieši gaŗām nogājuši.

Nākošās dienas rītā sūtu uz Vižumiem kaŗavīriem rīkojumu doties uz Pandaru mājām (ap 1 kilometru ziemeļos no Bilskas centrales), lai tur savienotos ar mums. Šo rīkojumu nodeva Anna Valdmane. Kamēr mežiņā pie Pandariem gaidām uz kaŗavīru pienākšanu, no meža malas novērojam, ka pie Bilskas centrales piebrauc trīs smagās mašīnas, pilnas ar milicīem un vietējiem varasvīriem, acīmredzot, lai noskaidrotu pagājušās nakts notikumus centralē. — No kaŗavīriem pienāk paziņojums, ka viņiem nav iespējams pie Pandariem ierasties, jo jāpāriet plaši, atklāti lauki. Tie solās ierasties pie Ošupjiem. Ir jau vēla pēcpusdiena, kad pēc neskaitāmām neveiksmēm beidzot Ošupju mežā varam savienoties. Esam ārkārtīgi priecīgi kā vieni, tā otri. Seko draudzīgi rokas spiedieni un iepazīšanās. Šo varbūt gaŗlaicīgo atstāstījumu par to, kā mēs veselas divas dienas nopūlējāmies, lai apvienotos, minu ar nolūku, lai parādītu, cik daudz pūļu un laika nākas tērēt velti, ja nevar brīvi kustēties pa ceļiem un ir jāievēro lielākā piesardzība. Apvidus pašreiz bija ļoti precīzi sadalīts starp mums, zaļajiem, un „biedriem“. Mums piederēja meži un

krūmi, „biedriem“ — lielceļi. Neskaitāmas reizes mums labvēļi pienesa brīdinājumus, ka gatavojot kādu mežu pārmeklēšanu, bet tālāk par gatavošanos un valodām šīs lietas nekad nepavirzījās. „Biedri“ krūmus nemīlēja. Mums, zaļajiem, tas bija citādi: kur pamanījām biežākus briksņus, droši drāzāmies kā savās mājās iekšā. Katram sava gaume, paražas un privilēģijas.

Kad pēc pienācīgas atpūtas lieku visiem saviem zaļajiem nostāties divrindu līnijā, skats ir patīkams. Apģērbs gan stipri dažāds, tāpat arī ar ieročiem, bet to šinī brīdī manas acis nemaz neredz, jo vienotas ir visu mūsu domas un jūtas — doties cīņā un mirt par savu tēvu zemi. Visu mūsu cepures rotā egļu zariņi — pazišanās zīmes. Noturu nelielu uzrunu, kuŗā starp citu aizrādu turēties cieši kopā, neatstāt vienam otru briesmu brīdī, un arī paziņoju, ka mēs turpmāk sauksimies par Smiltenes zaļajiem partizaniem. Sadalu visus partizanus 4 vienībās — grupās un ieskaitu ar pavēlēm sarakstos. (Sk. pielikumā 1. un 2. pavēli.)

Kopā ar kaŗavīriem bija ieradušies arī 6 privatie: kadets Augusts Vijups, kapralis Kārlis Gulbis, virsn. vietn. Kārlis Gusts, virsn. vietn. Arturs Krīgers, kapralis Arnolds Palmbachs no Smiltenes pag. Kulbakām un kapralis Vilis Dāniēls no Smiltenes pag. Vižumiem. Kopsummā Smiltenes zaļajos partizanos pašreiz skaitījās 47 vīri. Ierindā visi neatradās, jo dažus bilskeniešus biju dažādu apstākļu dēļ atlaidis mājās. Mūsu apbruņojums: ap 30 šauteņu, 3 medību bises, 6 pistoles, 4 rokas granatas. Patronu kaŗavīru angļu šautenēm bija lieli krājumi, jo bez 100 klātnesamām patronām vairāki tūkstoši bija norakti. Vājāk bija ar municiju krievu un japaņu šautenēm.

10. PIRMĀ SADURSME VIDZEMES ŠOSEJĀ

Tālākā darbībā vadījos no sekojošiem apsvērumiem. Uzturēties vēl ilgāk uz Smiltenes-Valkas lielceļa, lai cīnītos ar miličiem, — sarkanarmieši uz šī lielceļa nerādījās, — nebija nekādas nozīmes. Savus spēkus skaitīju par daudz lieliem, lai nodarbotos ar šādiem sīkumiem. Mēs bijām spējīgi veikt daudz grūtākus un svarīgākus uzdevumus. Manī radās interese un sāka pievilkt Vidzemes šoseja: kas īsti uz tās notiek? Tā nolemju pārcelt darbību uz Vidzemes šoseju, lai boļševiku aizmugurē radītu nedrošību un tā piespiestu viņus no mūsu zemes ātrāk pazust.

Dodamies uz dienvidiem, uz plašajiem mežiem austrumos no Smiltenes un apmetamies gleznainajos Niedrejas ezera krastos. Šeit mums pievienojas 3 jauni partizani. Tie ir Smiltenes pagasta Pauls Misse no Kalnamissēm, Reinis Skujiņš no Ķauzeriem un Pauls Ustups no Smiltenes. Līdz ar to Smiltenes zaļo partizanu skaits bija nolīdzinājies līdz apaļiem 50 vīriem. Tūlīt pēc nonākšanas tur, dzirdam lielāku kaujas troksni dažus kilometrus uz dienvidiem no mums. Pēc visa spriežot, tie varētu būt tikai partizani, kas cīnās ar sarkanajiem. Tiek minēti tā sauktie Būdaskalna partizani. Kāds no maniem zaļajiem uzņemas

tos sameklēt. Izsūtu arī izlūkus līdz Vidzemes šosejai. Ar Būdaskalna partizaniem sakarus nodibināt neizdodas. Kas attiecas uz šoseju, tad ziņas ienāk tādas, ka kustība uz tās, salīdzinot ar dažām iepriekšējām dienām, ir stipri mazāka, reizēm tā atdzivojoties, bet esot arī pilnīgi klusuma brīži.

Pārbaudot partizanu sastāvu, izrādījās, ka pazudis ir virsseržants Jekums jeb, kā partizani viņu parasti saukāja mazā auguma dēļ — Jekumiņš. Lai gan viņš bija viens no vecākajiem gados, viņš bija kustīgs un uzņēmīgs kā kāds zēns, arī valoda viņam veicās, viņš varēja mūs visus smidzināt. Šis gan nebija pirmais gadījums, kad Jekumiņš noklīda — jau reizi, mums dodoties projām, tas bija kaut kur aizķēries, bet tā kā nebijām tālu aizgājuši, Jekumiņš bija bez grūtībām pa pēdām mūs sadzinis. Šoreiz skaitījām to par neiespējamu, jo bijām pārcēlušies uz jaunu rajonu, kilometrus 5 projām no iepriekšējās vietas. Tikko tā spriežam un nožēlojam viņa pazušanu, vainīgais klāt atkal, kā kāds labs mednieku suns pa pēdām mūs sadzinis. Pie tam jāsaka, ka gājām arvien ļoti piesardzīgi, slēpjot pēdas. Šis gadījums sacēļ lielu jautrību. Atliekas tikai priecāties, ka šādu spēju nav mūsu ienaidniekiem.

Nakti pavadām Niedrejas ezera krastos, bet nākošās dienas (1. jūlija) rītā sākam tuvoties šosejai. Sākumam esmu nodomājis izdarīt tikai kādu nelielu uzbrukumu, tiecoties galvenām kārtām pēc ieročiem, sevišķi automatiskiem, kādu mums nemaz nebija. Un vēl ne visi mani partizani bija apbruņoti.

Pie Vidzemes šosejas pienākam kādus 2 kilometrus uz ziemeļaustrumiem no Mežamuižas (ap 5 kilometri no Vidzemes un Smiltenes šosejas krustojuma). Šinī rajonā mežs pienāk cieši šosejai klāt. Sameklējam pat

tādu vietu, kur bieza eglīšu jaunaudze atļauj nema-
not pieklūt šosejai uz pāris metriem. Izlūkošanas no-
lūkos ar dažiem partizaniem izlieņu līdz šosejai un
nu uzmanīgi klausāmieš un vērojam. Ceļa otrā pusē
šosejas malā ir redzamas sakrautas gaŗas malkas grē-
das. Valda īss klusums, kuŗu pēkšņi pārtrauc no mal-
kas grēdu puses nākoša klepošana. Tūlīt arī parādās
3 sarkanie gvardi ar šautenēm plecā, un sēstas uz
saviem velosipediem, lai trauktos projām uz „plašo
dzimteni“. Žēl paliek šo piemuļkoto latviešu dēlu,
kuŗus sirdsapziņa dzen no tēvzemes projām. Tad sāk
ripot viens pēc otra gaŗām limuzini, autobusi, sma-
gie auto, pieblīvēti pilni ar cilvēkiem un mantām.
Laiku pa laikam pāiet gaŗām arī lielāki un mazāki
boļševiku pulciņi. Kustības galvenais virziens gan ir
uz Pleskavu, bet ne mazums auto brauc arī Rīgas
virzienā. Starp citu vairākas smagās mašīnas, pilnas
ar sarkanarmiešiem, pabrauc gaŗām Rīgas virzienā.
Tas liek noprast, ka galīga atkāpšanās vēl nenotiek.
— Norīkoju vienu grupu deŗurēt šosejas malā, gai-
dot izdevīgus mērķus, lai varētu iedzīvoties ieročos.
Mēs pārējie paliekam mazliet attālāk. Kad šīs gru-
pas komandieris kadets Vijups pamana uz šosejas
3 vīru lielu patruļu, kuŗas apbruņojumā ietilpst arī
viena patšautene, viņš mēģina tos saņemt, bet nelai-
mējas. Boļševiki, kliegdami „banditi, banditi,“ metas
bēgt. Seko uguns kauja. Pretiniekam par laimi pie-
brauc kāda mašīna, kas apšaudīja mūs ar loŗmetēju
ugunī. Lai gan to sarkano, kas bija apbruņots ar pat-
šauteni, nošāva, tomēr loŗmetēju uguns neļāva tikt
šosejai pāri, lai paņemt šo patšauteni. Pēc neilgas
apšaudīšanās atejam, lai kauju turpinātu mums iz-
devīgākā apvidū.

Tālu no šosejas neatejam, un kādā kilometrā no
tās, Vijas upes krastos meŗa stūrī dienvidos no Silc-

niekiem izraugām sev kaujas pozīcijas gadījumam, ja sarkanie mums sekotu. Apvidus šē atļauj nodarīt pretiniekiem prāvus zaudējumus, sevišķi, ja tam atļauj izvīrīties no meža ārā uz līdenās pļavas, kur vairs nav nekādu aizsegu, kā to arī kaujas plānā paredzu, mums pašiem sedzoties ar mežu. Pretinieks tomēr mums neseko un nerādās.

Pēc katras kaujas ir daudz kas pārrunājams. Katra kauja ir skola, no kuņas kaņavīrs mācās. Šīs gūtās pamācības ir jāizlabo, jāiztīrā, jānoskaidro. Tā arī šinī vakarā sarīkoju pārrunas par izdarītām kļūdām. Tās varbūt bija lielas, bet ne uz vienu neļauņojos un nebaņos, jo kā kaņavīrs labi apņinos, ka katra kauja pēc savas būtības ir lielākā vai mazākā mērā chaotiska. Tur, kur cilvēks ik brīdī riskē ar savu dzīvību, nemaz citādi nevar būt. Izrunājušies un pretinieku izgaidījušies un nesagaidījuši, sākam atpūsties, izlikdami apsardzi.

Arī šī mūsu atpūtas vieta ir jauks mūsu zemes stūrītis. Stādaities sev priekšā vairāku desmit hektaru lielu pļavu, pa kuņas vidu ļautri čalo likumainā Viņas upīte. Siens vēl nav pļauts, tāpēc viscaur redzama un jūtama ziedu un smaržu bagātība. Vieta taisni kā radīta, lai atkal un atkal stiprinātos tēvzemes mīlestībā.

Mūsu ārsts rūpējas par mūsu veselību. Tam līdzī pilna sanitarā somiņa ar dažādām „drapēm“. Jūtamies visi žirgti un veseli, vienīgi ārstējami kāju noburzumi. Personīgi nepiemērotu zābaku dēļ tā esmu nobertzis savas kājas, ka kopš iepriekšējās dienas staiģāju zeķēs un pat basām kājām. Bet nav nelaiķes bez laimes. Ja šodien vēl esmu starp dzīvājiem, tad pateicoties tam, ka biju nobertzis savas kājas. Neņin, vai citādi būtu nācis uz domām staiģāt bez zābakiem,

kas padarīja kustības daudz veiklākas. Jo liela starpība — skriet gaņajos mednieku zābakos vai basām kājām. Tieši šādu veiklību, kur katra iegūtā sekunde ir ārkārtīgi svarīga, prasīja no manis nākošās dienas rīts.

11. IEŽU KAUJA 2. JŪLIJĀ

Tanī laikā, kad mani kaņavīri mierīgi atpūšas, prātoju par jauniem „kaņa“ plāniem. Viena doma no maina otru, aizdzenot miegu. Tā kā mūsu atpūtas vieta atrodas tikai kādā kilometrā no Vidzemes šosejas, ir labi sadzirdami visi trokšņi un skaņas uz tās. Laiku pa laikam gan ir dzirdama neliela motorizētu kolonnu rūkšana, tomēr kustība ir palikusi stipri retāka. Tā vien sāk likties, ka tās ir sarkano pēdējās vienības, dažādi flank- un arjergardi, kas steidzas projām. Pa starpām starp šīm nelielajām kolonnām pabrauc gaŗām arī atsevišķas mašinas, gan vieglās, gan smagās, un arī atsevišķi rati. Dažas beidzamās stundas pirms vakara krēslas iestāšanās uz šosejas vispār valda pilnīgs klusums. Visu šo novērtējot un salīdzinot ar iepriekšējā dienā redzēto, manī rodas pārlicība, ka sarkanie būs jau projām. Tomēr pie katras atkāpšanās arvien ir daudz noklīdušo. Šie vīri var kļūt par laupītājiem un bandītiem, ja vien visu boļševiku armiju par tādiem neskaitām. Domāju īsto brīdi pienākušu, lai pilnīgi slēgtu šoseju un satiksmi pa to Pleskavas virzienā, nepieļaujot mūsu zemes tālāku izlauģšanu. Gadījumā, ja mans slēdziens būtu maldīgs un mums nāktos uzdurties uz pārākiem sar-

kano spēkiem, cīņa ar tiem radītu zināmu nedrošību aizmugurē, mudinot boļševikus bēgt no mūsu zemes pēc iespējas ātrāk projām. Nācis pie šāda slēdziena, sapulcēju grupu komandierus, lai tiem paskaidrotu nākošās kaujas mērķi. Savus paskaidrojumus nobeidzu vārdiem: „Nolēmu uz visiem laikiem boļševikiem aizvilkt šlagbomi pār šoseju, nelaižot vairs neviena garām, un sagaidīt vācu vienību pienākšanu.“ Manus paskaidrojumus grupu komandieri nodod tālāk saviem pakļautajiem.

Bez šī visiem paziņotā kaujas mērķa manī mājaja arī vēl kāds cits, kuŗu biju nodomājis nevienam neizpaust. Varbūt daudziem tas kļūs zināms, tikai lasot šo manu atmiņu virknējumu. Man kā vecam kaŗavīram, kas 1919. un 1920. gadā bija ņēmis dalību Latvijas kaŗā pret komunistiem par savas zemes labāku nākotni un kas kopš šo cīņu pirmajām dienām un arī pēc kaŗa izbeigšanās bija nepārtraukti sastāvējis kaŗavīru rindās, nācās izjust lielu kaunu par to neapskauzamo, pat pazemojošo stāvokli, kādā mūsu valsts vadītāji bija nostādījuši kaŗavīru tautas priekšā — kapitulējot un ielaižot bez kādas pretestības mūsu zemē sarkanarmiju, lai tā šeit laupītu, slepkavotu un latviešu tautas mierīgo un pieticīgo dzīvi pārvērstu izmisumā, nabadzībā un postā. Vēl vairāk, latviešu kaŗavīram nācās šos banditus saukt par biedriem. Es sajutu kaunu par katru no tautas maka ņemto santimu mūsu armijas vajadzībām, ja reiz šie līdzekļi bija izšķiesti vējā. Neviens latvju kaŗavīrs gan laikam nevarēs teikt, ka tauta mums, kaŗavīriem, būtu ko pārmetusi par notikušo, pārmetusi varonības un cīņas gribas trūkumu. Ka katrs latvju kaŗavīrs būtu gatavs mirt par savu tēvzemi, par to gan laikam nebija nekādu šaubu. Tāpat katrs mūsu

zemē saprata, ka apkaunojošā kapitulācija boļševiku priekšā bija vienīgi mūsu valdības politikas sekas. Ne pārmetumi bija vainīgi pie šādu kauna jūtu rašanās, bet mums, karavīriem, pašiem likās — un tas arī izskanēja mūsu savstarpējās pārrunās, — vai tikai mēs neesam tautas acīs zaudējuši agrāko cieņu un slavu. Celt gaismā veco, labo latviešu karavīra slavu, labot, kas vēl labojams, izcīnīt kaut vienu grūtāku kauju, kas dotu iemeslu runāt par Smiltenes partizanu piedalīšanos cīņā par latviešu tautas atbrīvošanu no komunisma šausmām, šāda 50 vīru lielajam spēkam neapšaubāmi „iedomīgā“ doma bija mani pārņēmusi. Tiem lasītājiem, kas gribētu par šo manu nodomu pasmīnēt, varu tikai atbildēt, ka slīkonis ķeŗas pie salmiņa. Bet es ticēju, ka tā domās daudzi jo daudzi, un kopsummā radīsies ievēriņas cienīgas cīņu un kauju lapaspuses, kā to šodien varam tiešām konstatēt. Arī personīgi jutu sevī dziņu, vēlreiz pakomandēt un izbaudīt īstu kaujas troksni, jo diezin vai šāda izdevība vairs dzīvē gadīsies. Biju diezgan karaskolā uz kartēm mācījis karot. arī veco kara veteranu rindas ar gadiem sāka palikt arvien retākas, tāpēc gribējās jaunajai karavīru paaudzei rādīt īstu kauju, atstāt pēc sevis dažu labu kaujā rūdītu karavīru. Tādas bija manas apslēptās domas gaidāmās kaujas priekšvakarā: ja tikai apstākļi atļaus, kauja būs sīva un būs arī, varbūt, zaudējumi. Ar šādām domām galvā ar tēvišķu skatu apstājos pie daudz, daudzū sejām, cenzdamies uzminēt, kurā gan no šī pulciņa pēc dažām stundām vairs nebūs starp mums, bet būs piepulcēta varoņu saimei. Kauja nav bez zaudējumiem, bet saudzēt katra dzīvību kā tēvam savu dēlu, to vēl iepriekšējā dienā biju visiem nosolījis.

Virzāties pa meža ceļu gar Pulkšiem un bieži arī pilnīgi pa mežu Vidzemes šosejas virzienā. Patruļniekiem esmu uzdevis izvest nodaļu uz šoseju netālu no Iežu mājām, uz to vietu, kur beidzas mežs un sākas lauki. Abi patruļnieki, kuņiem katra meža taciņa pazīstama, nemaldīgi mūs izved noteiktā vietā. Apstādinu partizanus metrus 200 no šosejas, kamēr patruļnieki izpētī šosejas tuvāko apkārtni. Dažus vīrus izsūtu izlūkot Iežu mājas. Visapkārt mierīgas jūlija nakts klusums — pat suņu riešana nav dzirdama. Gaidot izlūku atgriešanos, top dzirdama kādas ratu kolonnas tuvošanās. Nenociešos, lai personīgi neapskatītu braucējus. Tā ir gaŗa municijas kolonna, 25—30 pajūgu gaŗa. Uz katriem ratiem sēž 3 „neuzvarami“. Tā kā neesam paspējuši kaujai sagatavoties, šo kolonnu palaižam gaŗām. Lai neietu laiks zudumā, nemaz nesagaidījis izlūku atgriešanos, tūlīt pēc kolonnas pabraukšanas gaŗām vedu savus partizanus pāri šosejai, lai viņpus tās mežmalā gar šoseju dienvidos no Iežu mājām ieņemtu kaujas pozīcijas.

Šo vietu par nākošās kaujas lauku biju izraudzījis ar aprēķinu, lai priekšā būtu laba apšaude, bet aizmugurē lielāks mežs, kur atkāpties. Nebija ilgi jāgaida, kad rīta krēslā šoseja sāka atdzīvoties. Pabrauca gaŗām lielākās atstatēs daži tanki, dažas komandieŗu mašīnas, vēl kāds nosebojies lielais Juglas autobuss, pieblīvēts pilns ar žīdiem. Tad atkal iestājās klusums. Pēc kāda laiciņa ir redzams lēni tuvojamies kāds boļševiks jāšus uz Latvijā nolauptā kumeļa. Seglu trūkums liek nojaust, ka šis bēritis vienkārši nolauptis kādās ganībās. Kāpēc iet kājām, ja var ērti jāt! Šim jātņiekam seko kāds pajūgs ar daŗiem boļševikiem. Redzot šo laupītāju, mana kaŗavīra sirds neiztur un, pielaidis šo „Napoleonu“ uz

kādiem 10 soļiem, skrienu ar savu buldogu rokās tam pretim, sauksdams: „Slezaj, Vaņka“ (Kāp zemē, Vaņka). Biju devis rīkojumu 1. grupas komandierim ar dažiem partizaniem man sekot, bet tie bija mazliet aizkavējušies, kāpēc krievu Vaņka, redzēdams mani vienu, sāk mukt, griežot kumeļu apkārt. Gribu raidīt no sava revolvera tam pakaļ lodī kā signalu uguns atklāšanai, bet mans brīnišķīgais ierocis pēc neliela burkšķa sadalās manās rokās gandrīz vai visās savās sastāvdaļās. Tūlīt sāk strādāt partizanu šautenes. Daļa ir nogūlusies, bet liela tiesa šauj stāvus, slēpdamies aiz kokiem. Uguns ir labi tēmēta, jo drīz vien zirgs ir palicis bez jātnieka, ratos sēdošais braucējs sakņupis, nogāžas kāds zirgs, bet kāds pāris boļševiku mūk uz mežu. Pa kaujas laiku pienāk dažas mašīnas. Visi sarkararmieši no tām dodas mežā iekšā tanī pat šosejas pusē, kur atrodamies mēs. Kad pēc novērotāja ziņām kādas 10 boļševiku mašīnas bija sablīvējušās uz šosejas un bija vēl redzamas tuvojamies citas, nolēmu mainīt pozīciju, dodoties uz citu vietu. Jau nodevu rīkojumu par partizanu sapulcēšanos, un lielākā daļa jau sāka pa mežu atiet. Pie manis bija vēl palikusi vienīgi 3. grupa, virsn. vietn. Kudļa komandēta, ar kuŗu biju nolēmis atiet kā ar pēdējo. Pēkšņi pavisam no pretējas puses, proti no austrumiem, saņēmām negaidītu uguni. Pozīcijā! Uguni! — un kā atbildi pretinieks drīz vien saņēma labi tēmētu virsn. vietn. Kudļa grupas uguni. Kaujas laikā kāds no grupas karavīriem bija saskatījis kādu vīru ar karšu somiņu pie sāniem, — tā tad komandieri. Labi notēmējis, viņš ar pirmo šāvīnu aizraidīja to pie senčiem. Šis zaudējums boļševikiem bija stipri demoralizējošs, jo pēkšņi sākās viņu mukšana. Vēl raidām dažas zalves bēgošajiem, bet tad steidzamies pakaļ jau aizgājušiem savējiem.

Virzoties gar kādu biezu egļu jaunaudzi, top dzirdami aiz tās soļi un sarunas. Mani zēni taisās tūlīt turp raidīt dažas zalves, bet mani pārņem lielas bažas, ka tik nesākam meža biezoknī apšaudīties ar savējiem. Saucu vairākas reizes pēc paroles, bet kad tā neatskan, sākam jaunu uguns kauju. Esam sadūrušies uz apmēram 20 metriem ar kādu 15 vīru stipru pretinieka grupu. Vienu laiku apšaudāmies, bet tad uguns apklust, jo nav nekādas nozīmes šaut. Mežs kaujas vietā ir ar lieliem un augstiem cīņiem, aiz kuņiem gan mēs, gan arī boļševiki labi paslēpušies. Saucam pretiniekam padoties, bet uz to kā atbilde nāk daži šāvieni. Kad tā kādu laiku esam gulējuši un uz mirkli pieceļos ceļos, lai apskatītu apkārtni, rodas iespaids, ka sarkanie pazuduši. Tāpēc nolemju atiešanu turpināt. Apstākļi atiešanai diezgan izdevīgi, jo kādus 50 metrus sāņus no mums atrodas bieza egļu jaunaudze. Bīstami ir vienīgi šie 50 metri. Daudz negudrojot, mēģinām ar strauju pārskrējumu šo vietu pārvarēt. Izrādījās, ka biju pārskatījies, jo tagad bijām kļuvuši boļševikiem par labiem mērķiem. Pēdējiem nu bija dota laba izdevība parādīt savu šaušanas mākslu, par kuņu dzirdēju viņus daudzreiz dziedam Rīgas ielās — „ti moju rodjīnu ņe troņ, a to ja otkroju sokrušitjelnij ogoņ“ (tu manu dzimteni neaiztiec, jo tad es atklāšu iznīcinošu uguni). Biju veicis kādu pusi bīstamā attāluma, kad pēkšņi daudzās lodes nosvilpa man gar ausīm. Lai novērstu no sevis šāvēju uzmanību, iešaujas prātā izlietot lapsas viltību: kritu augšpēdus aiz kāda izgāzta koka saknēm. Uz muguras gulēdams noskatos, ka mani zēni viens pēc otra pazūd biežajā eglējā, savā sirdī nopriecādamies, ka neviens nepaliek guļot. Paglūnu uz acumirkli arī uz boļševiku pusi, — tie, gan stāvus sacēlušies, gan no ceļa — un tik lādē, un

tik šauj, un „viss pēc piena“, kā mēdz zobot karavīri viens otru šaujamlaukā, ja mērķis nav trāpīts. Redzot tik labus mērķus, kur nevienu lodi nevar nošaut garām, gribu apstādināt grupu jaunaudzes malā un dodu attiecīgas pavēles, bet tas neizdodas. Atliek glābties vēl pašam, jo tagad nelielā izcirtumā esmu palicis viens. Un nezin kāpēc tik liktenīgā dzīves brīdī nodomāju, it kā pats to sev teikdams un ar sevi humoru dzīdams: „Vai arī šoreiz tu, Krīpen, tiksī sveiks no šīs ķezas ārā, vai...?“ Un, domu nenobeidzis, trūkstos kājās. Esmu bez zābakiem, zeķēs, tāpēc pats priecājos par savu veiklumu. Paiet labs laiciņš, kamēr boļševiki uz mani notēmē, un kad esmu jau pie jaunaudzes malas, norīb vesela šāviņu rinda, gar manām ausīm nodzied savu nāves dziesmu daudzas lodes. Ticis eglājā, jūtos jau drošāk, jo neesmu vairs boļševikiem redzams, lai gan uguns vēl labu laiku turpinās un daža laba lode nosīc garām kā bite. Beidzot uguns apklust. Jūtu, ka esmu izglābies, lai gan tik bīstamos apstākļos nebiju nevienā no daudzajām izcīnītajām kaujām bijis. Atlikās tikai pasmīnēt par „neuzvaramās“ šaušanas mākslu.

Pielieku visas pūles, lai vēl kādu no savējiem notvertu, kas beidzot arī izdodas, jo panāku 2 partizanus. No aizmugures skriedams, mums pievienojas vēl viens, kas, izrādās, vēl pēc manis bija skrējis pāri izcirtumam. Turamies visi četri cieši kopā. Pārmaiņus gan skrienam, gan soļojam. Virzienu ieturam cauri mežam uz Rauzas muižu. Meža malā pie Rauzas muižas, kur apvidus labi pārredzams, ceru savākt kopā savus partizanus.

Tā kā mēs kopā ar virsn. vietn. Kudļa grupu atgājām beidzamiē, tad līdz ar visu mūsu laimīgu izklūšanu no boļševiku uguns bez zaudējumiem, biju

pārliecināts, ka pārējiem nekādas briesmas draudēt nevar, jo viņi vismaz par minūtēm 10 bija mums priekšā. Tāpēc esmu nepatīkami pārsteigts, kad vairākas reizes nākas dzirdēt kaujas troksni, kur dalību ņem arī automatiskie ieroči. Esmu pilns bažu par šo sadursmju iznākumiem. Gan mierinu sevi, ka tādi šāvēji kā boļševiki, kuŗu šaušanas mākslu tikko biju pārbaudījis uz savas muguras, nav nemaz spējīgi trāpīt, bet tomēr ir cita lieta, ja šauj ar ložmetēju.

Kā vēlāk noskaidrojās, tad bez manas vadības palikušie partizani bija sākuši atiet nevis Rauzas muižas, bet gan līdztekus šosejai, dienvidrietumu virzienā. Atejot šādā virzienā, viņi vietām bija uzdūrušies uz vairākām boļševiku grupām. Atkāpšanās biežā mežā un vadības trūkums radīja to, ka partizani bija sadalījušies vairākās mazās grupās, daži kļīda pat atsevišķi, pa vienam. Šādos apstākļos šeit ir risinājušās daudzas cīņu epizodes, kas liecina par latvju kaŗavīra attapību un drosmi. Par šīm epizodēm varētu daudz stāstīt. Esmu pārliecināts, ka man ir zināmas tikai nedaudzas, jo laika trūkums neatļāva katru sīki iztaujāt, un tāpēc lai man piedod tie mani cīņu biedri, kuŗu varonību neesmu pieminējis.

Vispirms minēšu varoņa nāvē kritušo kaprali Robertu Brikmani, bijušo policistu. Kādu nedēļu pēc kaujas viņa līķis atrasts nelielā meža pļavā. Viņu bija trāpījušas 8 lodes, no tām 4 galvā. Tas liecina, ka kapralis Brikmanis bija nokļuvis ložmetēja ugunī un labi tēmētā ložmetēja uguns kārtā izdzēsusi viņa dzīvību. Viņu guldīja dzimtas kapos Palsmanē, piedaloties daudziem cīņu biedriem. Šī varoņa bēres nes nāvi vēl vienam partizanam, dižkareivim Jurim Bernānam. Braucot pēc apbedīšanas ceremonijas atpakaļ uz Smilteni, automašina cieš avariju, pie kam vairākus ievaino, bet dižkareivi Bernānu nogalina.

„Viestur, nav daža varoņa starp mums,“ — tā mums katram, kas kaprali Brikmani pazinām, jā-saka. Viņš it kā nojauta savu pēdējo stundu, jo pēc pirmās apšaudīšanās šosejas malā skubināja mani uz atkāpšanos, ko es strupi noraidīju. Kad viena parti-zanu daļa pēc manas pavēles bija sākusi atiet, bet es nebiju redzams, Brikmanis griezies atpakaļ mani meklēt. Pēc šī brīža neviens no cīņu biedriem to nav redzējis.

Skaisti ir mirt par savu tēvu zemi, par kuŗu dzej-nieks saka:

„No zemes šīs mēs izauguši esam,
Par zemi šo mums galva jānoliek.“

Ja arī tuvinieku acis šādi gadījumi pilda ar sāpju asarām, tad cīņas biedru sirdīm un visai latvju tau-tai tas dod lepnu piemēru, kā mums katram sava tēvzeme jāmil.

Vienkāršs ir partizana Kārļa Vimbas stāsts. „Biju palicis viens un no savējiem neviena tuvumā nejutu, kad pēkšņi sadūros ar trim boļševikiem. Ieņēmu tūlīt uguns pozīciju un, labi notēmējis, ar pirmo šāvienu nogāzu vienu, ar nākošo — otru, meklējos arī pēc trešā, kuŗa rokās biju ievērojis patšauteni, bet neva-rēju nekur saskatīt. Pēc tam turpināju savu ceļu tā-lāk bez starpgadījumiem.“ Un tikpat mierīgu kā viņa stāstu, šo partizanu atceros arī kaujas laukā, jo tikai aukstasinība dod iespēju ar katru šāvienu trā-pīt pretinieku. Šādu aukstasinību rada tikai kaujas pieredze, un tāda Kārlim Vimbam jau bija, gūta 1919. un 1920. gadā. Šādu izturēšanos kaujas laukā, kur ik mirkli rēgojas pretim nāve, sauc par varonību.

Pagalam grūts ir bijis dižkareivja Jāņa Briča stā-voklis. Skriedams pāri kādai pļaviņai, viņš nokļūst ugunī un tiek ievainots, — cauršauta kājas pēda.

Laimīgā kārtā kauls nav dragāts, un lai gan turpmākā skriešana rada sāpes, tomēr skriet var. Tikko ticis pļaviņai pāri, atskatoties viņš ierauga kādus 5—6 boļševikus, kas tam dzenas pakaļ. Dižkareivis Bricis nolemj cīņu pieņemt un, ieņēmis meža malā pozīciju, atklāj labi tēmētu uguni. Vienu no pretiniekiem viņš nošauj, otru ievaino, pēc kam pārējie no cīņas atsakās un meklē glābiņu bēgšanā. — Tās bija šī vēl zēna izskata kaņavīra pirmās kaujas kristības.

Kas attiecas uz virsn. vietn. Kudļa grupu, tad arī tā bija nokļuvusi stiprā ložmetēja ugunī. Lieta tā, ka pēc šķiršanās no manis, pārvarot sarkano uguni nelielo izcirtumu, šī grupa nav turpinājusi atiešanu iesāktā virzienā, bet pēc kādiem 200 metriem pagriezusies pa labi. Nonākot līdz Iežu meža dienvidrietumu malai un sākot virzīties pa klajumu, tā nokļūst ložmetēja ugunī. Apvidus atļauj pretiniekam šo grupu pa divi lāgi ņemt sekmīgā ugunī, tomēr — trāpījumu nav. Šo uguni ir raidījis kāds ložmetējs no stāvoša tanka.

Ņemo' vērā, ka Iežu meža dienvidrietumu malā bija saradies daudz sarkano kaņavīru, kuŗus visus kāds komandieris no šosejas nelielām grupām dzina mežā iekšā, reti kādam no partizaniem izdevās bez cīņas tikt šai meža malai cauri. Šīs cīņas ir notikušas pret lielāku pārspēku un prasījušas lielu varonību, lai izlauztos no ielenktā meža ārā. Dažiem noklīdušiem partizaniem pat vieniem esot nācies cīnīties līdz uzvarai. Es esmu minējis tikai dažas epizodes no šīs varonīgās kaujas. Varētu vēl par daudzām rakstīt, bet lai man šo kopējo cīņu biedri piedod, ka daža laba varonību neesmu pienācīgi atzīmējis. Padarītais darbs un gūtie panākumi ir labākā pateicība un atzinība.

Biju sasniedzis meža malu iepretim Rauzas muižai. Jau pagājis labs laiciņš, kamēr apšaudišanās rimusi, un liekas, ka šī kauja ir beigusies, kad pēkšņi nāk pavisam negaidīts fināls. Kauja bija vilkusies diezgan ilgi, jo sākās tā ar rīta krēslu, kādiem plkst. 3 un tikai ap plkst. 5 iestājās klusums. Boļševiku vadība bija lēmusi diezgan konsekventi, proti — Iežu mežā atrodošos pretinieku iznīcināt, lai tas netraucētu viņu atiešanu. Tāpēc visus pa šoseju pienākošos spēkus dzina mežā iekšā, lai tie piedalītos kaujā. Tad nu pa kaujas laiku uz šosejas bija sadrūzmējusies gara auto kolonna, kas pēc kaujas pārtraukto kustību atjaunoja. Tikko tas bija noticis, kad negaidot parādījās vācu aviācijas eskadriļa, kas sāka šo kolonnu apmētāt bumbām. Nometa vismaz ap 10 bumbu. Tā bija iznākusi brīnišķīga sadarbība starp mums — latvju partizaniem un vācu lidotājiem, jo, pārtraucot ar savu kaujas darbību uz kādām 2 stundām kustību pa Vidzemes šoseju, bija radies lielāks sablīvējums, kuŗu lidotājiem bija izdevīgi bumbot. Pēc iedzīvotāju nostāstiem šo kauju sarkanie tā arī sapratuši, noturot mūs par vācu izpletņu lēcējiem.

Iežu kaujai bija tālu ejošas sekas. Kā vēlāk noskaidrojās, tad turpmāk tikai labi apsargātas kolonnas laistas gar Iežiem Pleskavas virzienā, kas stipri traucēja atkāpšanās gaitu. Nav pat izslēgts, vai drīz pēc Iežu kaujas novērotā boļševiku kolonnu kustība caur Smiltēni un Plāpiem ziemeļu virzienā arī nav šīs kaujas radīta. Pie „neuzvaramās“ izcilām spējām baumu fabricēšanā, kas parasti zibens ātrumā plaši izplatījās dažādās variācijās, nav nekāds brīnums, ka mūsu nelielā nodaļa drīz vien bija pārvērsta par kādu vācu bataljonu vai pulku.

Kā tagad noskaidrojies, tad kaujas vietu — Iežu mežu boļševiki bija pa kaujas laiku sākuši ielenkt.

Stipri pretinieka spēki sargāja meža dienvidrietumu malu. Viņus pastiprināja kāds tanks, apbruņots ar ložmetēju. Meža ziemeļaustrumu malu uzraudzīja dažas auto mašīnas, kas patrulēja uz Braslas kroga— Palsmanes lielceļa. Arī dažas kājnieku patruļas ievirzītas mežā no šīs puses. Parādījās arī šur tur vairākas sarkano jātnieku patruļas. Brīvs bija palicis vienīgi meža dienvidu stūris iepretim Rauzas muižai. Man personīgi ar dažiem partizaniem bija palaimējies uziet tieši šo brīvo virzienu un tā viegli izklūt ārā no maisa. Lielākā daļa partizanu turpretim bija devusies dienvidrietumu virzienā, pret to meža malu, ko boļševiki stipri ieņēma, ar kauju laužoties cauri no ielenkuma. Ielenkumi un maisi ir modernās taktikas mērķi, bet lai tādi izdotos, ir svarīgi divi priekšnoteikumi: ielencēju kaņavīru varonība un ielenkto glēvums. Bet šie priekšnosacījumi aprakstītājā kaujā mums bija otrādi.

Pretinieks šajā kaujā bija cietis prāvus zaudējumus, pēc iedzīvotāju nostāstiem — 27 vīrus. Ievainoto skaits nav zināms. Mēs turpretim zaudējām tikai 1 kritušo un 1 ievainoto. Bija vienu laiku bažas, ka kritušo saimei nāksies pievienot vēl vienu vīru, proti, Iežu māju saimnieku Ērnestu Sikuli. Viņu boļševiki apvainoja Iežu kaujas līdzdalībā un paņēma līdzī. Laimīgā kārtā pēc nonākšanas Abrenē, pateicoties vācu armijas pēkšņam uzbrukumam šim punktam, Iežu saimniekam izdevās no gūsta izbēgt un pārnākt mājās.

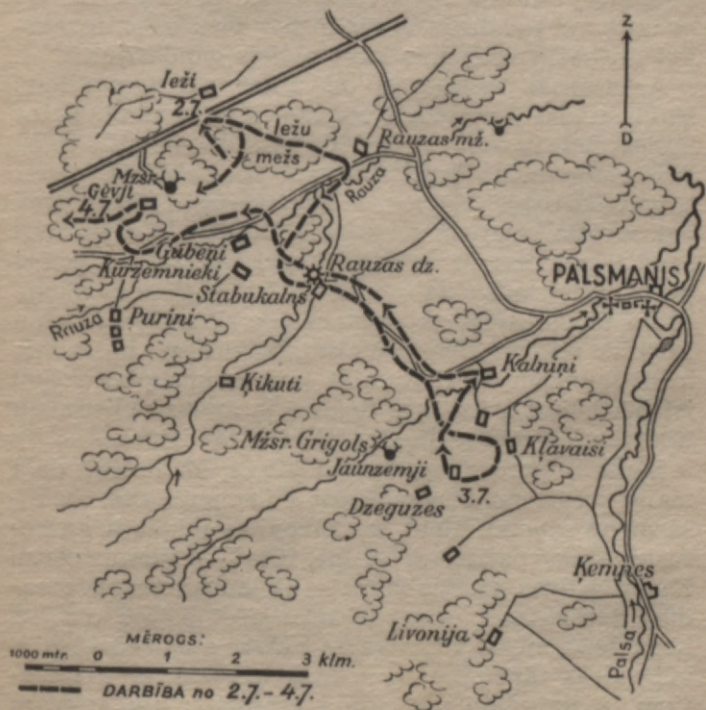
Iežu kauja pieder pie Smiltenes zaļo partizanu grūtākām cīņām un spilgti raksturo viņu garu. Šīs kaujas dalībnieku sarakstu izsludināja pavēlē (sk. pielikumā 3. pavēli).

12. PALSMANES PUSĒ

Esam pēc Iežu kaujas izklīduši. Nebiju pirms kaujas noteicis, kur salasīties atkāpšanās gadījumā, ko tagad man nākas nožēlot. To gan nebiju piemirsis, bet nedariju ar nolūku, jo ja pirms kaujas runā par atkāpšanos, tad šādā kaujā nekad nevar uzvarēt. Tā nu klīdām kur kuŗais. Tanī laikā, kad viena daļa manu zaļo bija devusies atpakaļ pāri šosejai uz Smiltenes pusi, lielākā daļa meklējusi patvērumu plašajos Palsmanes mežos. Tāda ir arī mana pārlicība, kāpēc paliku Palsmanes pusē, lai vāktu kopā savus partizanus. Vēl pirms Iežu kaujas sarunās ar saviem cīņas biedriem ievācu ziņas par tām mājām, kuŗās kādam no mums dzīvoja radi un labi draugi. Tā atminējos, ka partizana Brikmaņa tēva mājas ir Palsmanes Kļavaiši. Kāds cits minēja arī Livonijas mājas. Šī informācija tagad ļoti noder, un par ceļa mērķi spraužu Brikmaņa Kļavaišus. Izmantojot kādu grāvi un kādas alejas kokus, mums izdodas nepamanītiem nokļūt Rauzas upītes ielejā pie Rauzas pagasta nama. Esam trīs, bez manis vēl kareivji Cirkšņa un Jercītis; ceturtais bija nozudis. Pa Rauzas upītes ieleju, gan brienot pa seklo upītes ūdeni, gan ejot gar krastiem, nokļūstam mežīnā, kas atrodas starp

Gubeņu, Kurzemnieku un Stabukalnu mājām. Lai tiku tālāk un varētu iekļūt Palsmanes lielajā silā, nākas pārvarēt plašu, samērā bieži apdzīvotu kļaju. Jau tā līdz šim viena otra acs bija mūs ziņkārīgi novērojusi, un būtu bijis liels neprāts dienas laikā ar šautenēm plecā svešā apkārtnē doties tālāk un likt par sevi runāt vai visam pagastam. Par drošāku uzskatīju pa dienu kur nebūt nolist, lai savas gaitas turpinātu naktī. Izmantot paslēptuvei nelielo mežu, kuņā atrodamies, ņemot vērā nejaušo satikšanos ar kādu personu, bija bīstami. Kad ieraugu netālu no meža malas kupli saaugušu rudzu lauku, jautājums ir vienā acumirkli izšķirts. Uzmanīgi, neatstājot pēdas, brienam tīrumā iekšā. Tīrums gan atrodas ceļa malā, turpat tuvumā ir redzamas tīruma īpašnieka Kurzemnieku saimnieka mājas, arī netālu kāds gans gana savu ganāmpulku, bet viss tas nebaida un rodas pārliecība, ka rudzos neviens velns neies mūs meklēt. Neesam visu nakti gulējuši, tādēļ drīz visi trīs nedaudz mirkļos nokļūstam Morfeja apkampienos. Krākt nu gan nedrīkstēja, vainīgais dabūja tūlīt dunku sānos.

Ilga gulēšana neiznāca, to pārtrauca uznākušais lietus. Saspiežamies labi cieši kopā, pārsedzamies ar telteni, kuņ ar rokām turam mazliet piepaceltu, cik to atļauj rudzu gaņums, un tā kā lietus turpinājas līdz vēlām vakaram, tad šādā stāvoklī pavadām cauru dienu. Mūsu teltenes izturībai tikdaudz ūdens ir par daudz. Tā sāk to laist cauri, arī pielijušā zeme sāk dot mitrumu no apakšas, līdz mēs izmirkstam līdz pēdējai vilītei. Ēsts un dzerts arī visu dienu nebija nekas. Viss tas mūsu garastāvokli ne mazākā mērā tomēr nebojā. Daudz spriežam par notikušo kauju, tās daudzajām epizodēm, protams, tikai čukstus, un tā īsinām viens otram gaņo dienu. Kad no-

skaidroju savu likteņa biedru personības, izrādās, ka viens ir Limbažu kurpnieka, bet otrs — Liepājas strādnieka dēls. Labo sajūtu dod tikko padarītais — izcinītā kauja. Pēc visām tām mocībām, ko boļševiki bija latvju tautai nodarījuši, esmu priecīgs, ka arī es un mani partizani varējām par visu to kaut mazliet atriebt. Ir saņemts kaut neliels gandarijums.

Ar tumsas iestāšanos dodamies uz Kļavaišiem. Nakts tumsā nav viegli tos sameklēt, un tā dažas mājas iemītniekus velti sacelam kājās. Kļavaišu Brikmaņa mājas izrādās nesen pārmeklētas, tāpēc saimnieks baidās dot mums naktsmājas. Nekādu ziņu par saviem zaļajiem nesaņemu. Mazliet remdinājuši savu izsalkumu ar krietnu kanci karašas un krūzi piena, steidzamies uz mums ieteiktiem Jaunzemjiem. Esam tā pārsaluši, tā alkstam pēc siltām telpām un iespējas izžāvēt savas samirkušās drēbes, ka, nonākuši Jaunzemjos, lūdzamies ļaut mums pārnakšņot istabā. Mājas saimniece Spēlīte to mums neliedz, un tā drīz vien mēs sildāmies izkurinātās istabās.

Mana nojauta mani nebija vilusi, ka lielākā daļa manu partizanu būs sabēgusi Palsmanes silā. Nākošā dienā saņemu ziņas, ka Livonijas mājās ir apmetusies kāda partizanu grupa. Tie — virsn. vietn. Kudļa grupas pārējie kaŗavīri (2 jau pie manis atradās), tās pašas grupas, ar kuŗu pēdējo biju cīnījies kopā Iežu mežā. Priecīga ir mūsu atkalredzēšanās, vēl vairāk tāpēc, ka esmu bijis pieskaitīts kritušajiem. Aizmirstam pat visu piesardzību un triecam vaļā kā uz tirgus laukuma.

Nebiju veselās divas dienas — 2. un 3. jūliju — klausījies radio ziņas par notikumiem frontē. Paklausu Kalniņu māju saimniekam Jūlijam Jansonam doties uz viņa mājām, jo tuvumā Jaun-Kļavaišu saimniekam Bērtiņam darbojoties radio. Nebūs lieki

atcerēties, ka šīnī laikā radio aparati bija kļuvuši liels retums. Pret vakaru pārceļamies uz Kalniņiem. 4. jūlijā man arī izdodas uztvert vācu frontes ziņojumu, ka ziemeļu spārnā fronte atrodoties uz Latvijas-Krievijas robežas. Šīs ziņas deva par stāvokli lielu skaidrību. Bija pilnīgs pamats pieņemt, ka Rīga ir kritusi, un drīz arī mūsu darbības rajonā var parādīties sengaidītie vācu kaņavīri. (Kā zināms, Rīga bija kritusi 1. jūlijā.) Kad pret vakaru ir dzirdama kādas gaŗākas motorizētas kolonnas kustība no dienvidiem caur Palsmani ārā uz Vidzemes šoseju, tā vien sāka likties, ka tā jau ir vācu. Kalniņu mājas atrodas tikai kādos pāris kilometros no Palsmanes centra, kādēļ nenākas grūti noskaidrot kolonnas piederību. Tomēr tā vēl bija boļševiku. Līdz vakaram mums pievienojas vēl daļa 4. grupas partizanu. Tie bija atraduši patvērumu Palsmanes silā pie mežsarga Jāņa Grigola.

Baudām visur lielāko viesmīlību, gan Spēlītes Jaunzemjos, gan Bajāra Livonijā, gan Jansona Kalniņos, gan pie mežsarga Grigola, gan Brikmaņa Kļavaišos.

Nemot vērā, ka drīzumā ir paredzama vācu parādīšanās, tāpat arī, ka Palsmanes pusē jau biju paspējis savākt kopā lielāko daļu savu zaļo, nolemju doties atpakaļ uz Smiltenes pusi. Par ceļvedi pieteicas un iestājas partizanos arī viens palsmanietis — Kalniņu māju Jūlijs Jansons. Mēģināju dabūt savā rīcībā arī citus palsmaniešus. Pēc ievāktām ziņām, kilometrus 10 uz austrumiem no Palsmanes, tuvāk Vidagai, darbojoties tā sauktie Ņelpes partizani. Tomēr tik īsā laikā šos zaļos sameklēt nebija iespējams, bet ilgāk uzkavēties Palsmanes pusē atradu par neiespējamu. Tā naktī uz 5. jūliju soļojam no Palsmanes pagasta projām atpakaļ uz Smiltēni. Pa ceļam

Rauzas dzirnavās no dzirnavnieka Jāņa Ozoliņa saņemu informāciju, ka kāda partizanu grupa uzturoties Birzuļu pag. Ģēvju māju rajonā. Lai gan ar lielām grūtībām, arī šos vīrus sameklējam. Lieta tā, ka šo noslēpumu vajadzēja izdibināt no kādas vecītes. Bet pēdējā mums neuzticas un ilgu laiku visas mūsu pūles un daiļrunība ir veltas. Rādu starp citu savu pasi, jo esmu uzņemts virsnieka tērpā, skaidroju, ka esmu pulkvedis Krīpens, bet uz visu to nāk viena un tā pati atbilde, ka viņa nekā nezina. Jau ejam priekšā, kad ienāk prātā izmēģināt vēl kādu paņēmieni, proti, lūgt viņu nodot meklējamiem zīmīti no manis. Tikai tagad vecīte kļuva vaļsirdīga un uzticēja mums savu noslēpumu. Savās sirdīs gan viņu visi toreiz lamājām, bet šodien atliek tikai viņu cildināt, kā ciešas apņēmības pilnu latvju māti — glabāt tai uzticēto noslēpumu.

No daudzām mutēm dzirdam visdažādākos nostāstus par Iežu kauju. Visur jau priekšā vēsts, ka esmu kritis. Ziņas par šo kauju ir jau paspējušas plaši izplatīties.

Jau ir agra rīta stunda, kad Ģēvjos dodamies istā atpūtā. Neļūlam vairs kā līdz šim krūmos vai kādā šķūnī, bet tieši ērbēģī.

Tā to vēlas un lūdz šo māju saimnieks Jānis Laņķis. Viņš zina stāstīt, ka pie Smiltenes atrodoties ap 300 sarkano gvardistu, kas soloties sākt laupīt un dedzināt mājas; drīzumā tiem vajagot ierasties viņa mājās. Dzīvojamā māja ir mūža un izdevīga aizstāvēšanai. Tāpēc arī sarkano gvardistu parādīšanās gadījumā esmu nolēmis turēties ērbēģī. Arī mūsu rīta maltīte nenotiek šoreiz kā parasti uz zaļa mauriņa, bet pie bagātīgi mums klāta galda.

Kad taisāmieš projām, saimnieks lūdz mūs dzīvot viņa mājā arī tālāk un tās sargāt. Solos briesmu brīdī katrā ziņā steigties palīgā, bet paskaidroju, ka mūsu palīdzība var būt vajadzīga arī daudziem citiem.

13. KAUJA PIE SMILTENES

Vidzemes šoseju pārejam pret Vīgantū mājām, netālu no krustojuma uz Smiltēni. Uz šosejas pilnīgs klusums. Sarkanarmijas atkāpšanās tātad nobeigusies. Kad nonākam pie Vec-Ķauzeriem, saņemam sīkākā ziņas par sarkanajiem gvardiem. Apmetušies tie uz Smiltēnes šosejas, kādos pāris kilometros no Smiltēnes, mežā pie Silvas virsmežniecības. Atbraukuši šie vīri no Rīgas puses 6 smagās automašīnās. Viņu skaitu vērtē uz apm. 300 gvardiem. Šī banda jau izdarījusi vairākas kratišanas dažās apkārtējās mājās, neviena tomēr neapcietinot un cita ļauna nenodarot. Starp citu arī mūsu partizana Reiņa Skujņa mājas pārmeklētas, iebrūkot tanīs kādiem 40 gvardiem, pie kam šaubīgākās vietās šie bandīti sev pa priekšu bīdījuši kādu zēnu. Gvardu galvenā nodarbība bija plītēšana, tukšojot bagātīgi salaupītos reibinošos dzērienu krājumus, bet kad mērs bija pilns, — vingrināšanās šaušanas mākslā. Apbruņoti šie vīri bija no galvas līdz kājām, bez automatiskiem ieročiem, šautenēm un pistolēm arī ar lielu daudzumu rokas granātu. Gvardu nometnei uzbrukt neuzdrošinājāmies, jo nometnes vieta tam nebija izdevīga. Arī mūsu spēks un trūcīgais apbruņojums bija

par vājiem. Cita lieta jau, ja šie gvardi sāktu šur un tur parādīties nelielos pulciņos. Pavirzāmiešiem vēl dažus kilometrus Zilvas virsmežzinim tuvāk un ierīkojam savu nometni kādos pāris kilometros no gvardiem. Izsūtu novērotājus sarkano uzraudzīšanai, lai laikus steigtos palīgā apdraudētām saimniecībām. Līdz vakaram ārpus savas nometnes gvardi nekur neparādās. No Smiltenes tanī pat laikā saņemam ziņas, ka tur gaiss pilnīgi tīrs, visi salašņas jau pazuduši.

Ir pienācis 6. jūlija rīts. Mūsu šīsdienas mērķis ir Smiltene, pa ceļam mēģinot no izdevīgas vietas aizbaidīt gvardus. Kad esam pienākuši pie mežsarga Zilvas, noskaidrojas, ka gvardi nakts tumsā pazuduši. Tātad ceļš uz Smiltēni brīvs. Iedzīvotāji mums pastāsta, ka gvardu nometnē daudz kas sarakts zemē, kāpēc ejam to pārmeklēt. Varbūt varam tikt pie ieročiem. Tos neatrodam, bet gan lielus daudzumus apraktu patronu un rokas granatu. Kamēr vēl kavējamies, rakņājoties pa gvardu nometni, pienāk priecīgas ziņas no Smiltēnes, ka tur ir jau priekšā daži no mūsu partizaniem, kas līdz šim vēl nebija mums pārējiem piebiedrojušies, un arī citi, leitnanta Antēna vadībā. Šī vēsts mudina mūs pasteigties. Tuvojoties Smiltenei, pie Pavāru mājām šo māju saimnieks Dzirkalis steidzas mums pretim ar Latvijas karogu, bet viņa māsa — ar krāšņām puķēm. Sastājamies kārtīgās rindās ar karogu priekšgalā, viena pēc otras skan patriotiskas dziesmas. Sejas priecīgas un līdz pat Smiltenei nenozūd smaidi. Kad virs mums parādās kāda vācu lidmašīna, priecīgi mājām tai ar cepurēm. Šodien vairs no tās neslēpjamies un nebēgam krūmos. Līdz šim gan to darijām tikpat cītīgi kā mūsu pretinieki, jo nezinot, kas mēs tādi esam, vācu lidotāji varēja arī mūs apšaudīt.

Smiltēnē ejam iekšā, dziedot Rietekļa skaisto
dziesmu:

Še, kur līgo priežu meži,
Esmu dārgām saitēm siets,
Še ir mana tēvu zeme,

.
Gadu simteņiem lai braši
Latvju tauta zeļ un zied.

Šie vārdi plūst tieši no mūsu sirdīm un atrod tūlīt
ceļu arī uz smiltēniešu sirdīm. Tiekam jūsmīgi sa-
gaidīti un uzņemti. Bagātīgas puķu veltes, draudzīgi
roku mājieni. Visur plīvo mūsu sarkanbaltisarkanais
karogs. Ielas pilnas ļaužu.

Priekšā atrodam dažus mūsu cīņu biedrus un arī
citus partizanus, kuņus man nebija palaimējies līdz
šim satikt. Tie ir leitnanti Pēteris Antēns un Kārlis
Skujiņš, virsn. vietnieki Fricis Vanags un Augusts
Krūmiņš, partizani Roberts Māziņš, Juris Andrejevs,
Normands Palmbachs, Tāivaldis Bērziņš, Voldemārs
Žīgurs, Rūdolfis Gaņģis, virsn. vietn. Brencis, ser-
žants Jānis Stīrna, partizani Jānis Smilškalns, Kār-
lis Ozoliņš, Tāivaldis Zušmanis, Emīls Skujiņš un
Pēteris Polna.

Paiet kāda stunda, kārtojot steidzīgāko, pēc kam
taisos nobraukt uz īsu laiciņu uz Vimbām pēc labā-
kām drēbēm, jo savā vecajā, salāpītajā meža brāļa
tērpā jūtos ļoti neērti. Katram gadījumam ņemu līdz
nelielu apsardzi, kāpēc braukšana ir paredzēta ar 2
vieglajām mašīnām. Priekšējā no tām jau ir sākusi
kustēties, un tikko mēs pārējie taisāmiešiem tai sekot,
saņemam no apsardzes ziņojumu, ka Smiltenei pa Val-
kas lielceļu tuvojas kāda bolševiku smagā mašīna,
pilna sarkanarmiešiem. Daudz netrūka, ka savā

braucienā uz Vimbām būtu ar šo boļševiku auto sa-
stapies.

Steidzos ar 3 partizanu grupām boļševikiem pretī, lai tie nepaspētu iekļūt pilsētā, atstājot pārējos rezervē pasta ēkā. Drīz pēc manas ienākšanas Smiltenē manā rīcībā stājas kapteinis Lapainis. Nozīmēju viņu par savu palīgu, bet pa kaujas laiku uzdevu būt par rezerves priekšnieku. Boļševiki ar uzbrukumu vilcinājās, tā ka man pietika laika nodot vajadzīgos rīkojumus un sagatavoties viņu uzbrukuma atsišanai. Viss tas tomēr notika lielā steigā. Grūtības man radīja tas, ka nepazinu nemaz gaidāmās kaujas apvidu. Uz ātru roku orientējies, 2 grupas norīkoju pozīcijā gar Valkas lielceļu pie Smiltenes lauksaimniecības skolas, bet vienu — mazliet pa kreisi pie skolas mūra šķūņa. Ar šādu novietojumu bija iespējams pretinieku ņemt krustugunī. Boļševiki paslēpušies nogāzē kādā kilometrā no mums un nav nemaz redzami. Tā tas turpinājās labu laiku. Iztaujājot kādu sievieti, kas ienāk Smiltenē un ir gājusi uzbrucējiem garām, noskaidrojas, ka to ir ap 20 vīru. Par kaujas iznākumu tā tad nav ko bažīties. Kad pretinieks arvien vēl nerādās, dodu rīkojumu vienai grupai nokļūt viņa flankā pa labi no lielceļa. Šo kustību labi slēpa lielais šķūnis, kas atrodas pa labi no lielceļa pakalniņā. Tikko biju šos rīkojumus devis, kad sākās boļševiku uzbrukums. Daļa no tiem devās uz priekšu pa Valkas lielceļa grāvjiem, izmantojot grāvjus un alejas kokus, bet daļa — pa kreisi no ceļa pret skolas augļu dārzu. Viena daļa pretinieka spēku palika aiz nogāzes pie mašīnas. Sākās kauja. Pirmie šāvieni norībēja no uzbrucēja puses, bet tad sāka strādāt arī mūsu ieroči. Pa kaujas laiku ienāca ziņas, ka boļševiki mēģinot mūs apiet, virzoties pa kreisi pa Abulas ieleju. Dodu rīkojumu kapteinim

Lapainim ar rezervi steigties šiem uzbrucēja spēkiem pretim. Šādu manevru no pretinieka puses skaitīju par iespējamu, spriežot pēc apvidus īpašībām, bez tam parādījusies bija tikai kāda puse no viņa spēkiem, bet par to, kur darbojas pārējie, ziņu trūka. Sevišķi strauji nāca uz priekšu bolševiki gar Valkas lielceļa grāvjiem. Diezgan ātri daži no viņiem paspēj ievirzīties skolas sakņu dārzos un atrodas vairs tikai kādos 100 metros no mūsu pozīcijām, kad kaujā iestājas lūzums. Kamēr bolševiki skrēja uz priekšu pa lielceļa grāvjiem, tie bija samērā labi segti un tāpēc grūti trāpāmi. Stāvoklis grozījās, kad daži no tiem ievirzījās skolas sakņu dārzā. Šeit viņiem nācās pārvarēt kādu lauku ceļu, kuram pāri skrienot, viens bolševiks tika sašauts un palika guļot. Tā cīņu biedrs tūlīt pārtrauca uz priekšu tiekšanos un, paķēris sašautā šauteni, sāka cilpot atpakaļ. Sākumā viņam sokas labi un tas sāk jau pārvarēt pakalniņu, aiz kuŗa sākas nogāze. Attālums pieaudzis uz kādiem 600 metriem, bet tad arī viņu panāk kāda lode un izbeidz tā gaitas. Vairāki bolševiki paslēpjas pa kreisi no cela aiz augļu dārza žoga. Kādu laiciņu aiz tā pagulējuši, tie atvelkas aiz šķūņa, kas atrodas pa kreisi no lielceļa. Mūsu uguns uz laiku apklust, jo nav mērķu. Tā atdzīvojas, kad bolševiki, sakāpuši savā mašīnā, iesāk bēgšanu. Attālums gan ir par lielu, lai būtu izredzes uz trāpījumiem, tomēr katrs partizans tur par pienākumu sūtīt bēgošiem bolševikiem pakaļ pēdējos „sirsnīgākos“ sveicienus. Ar to arī kauja bija beigusies un „neuzvaramās“ mēģinājums iebrukt Smiltēnē atsists. Uzvaru izcīnīt nenācās grūti, jo pretinieks visus savus spēkus neievadīja kaujā, bet tikai daļu, it kā pētīdams, kas Smiltēnē notiek. Uz kaujas lauka palika guļot 2 bolševiki, no kuŗiem viens vēl bija dzīvs.

Nāves agonijā mocoties, šī nožēlojamā krievu tautas pārstāvja smadzenes neatrod citus vārdus, kā šo padomju zemē nodriskāto vārdu „tovarišči“ (biedri), kuŗu viņš neskaitāmas reizes izbļauj. Jau taisos tam piešķirt žēlastības lodi, kad redzu steidzamiem sanitāro personālu. Tomēr nekāda palīdzība te vairs nevarēja līdzēt.

Kā vēlāk noskaidrojās, šī boļševiku mašina, traukdamās lielā ātrumā uz Gaujienas pusi, braucot pāri kādai upītei, bija avarējusi. Braucēji bija stāstījuši vietējiem iedzīvotājiem, ka pie Smiltenes sievietes un pat bērni esot tiem virsū šāvuši. Tā šo pēdējo boļševiku acīs smiltenieši, sievietes un bērnus līdz ieskaitot, palika atmiņā kā lieli patrioti, pilni varonības, kad jāaizstāv sava tēvzeme.

Kas gan šai boļševiku mašīnai Smiltenē bija jāmeklē? Ja atcerēsīmies Maskavas radio raidījumus — neatstāt atkāpjoties akmeni uz akmens, un ka komunisti šos rīkojumus centās izpildīt, kur vien laiks un apstākļi to atļāva, tad arī būsim uzminējuši, kādi bija šo uzbrucēju nolūki. Smiltene vēl stāvēja pilnīgi neskartā, nekur neviena drupu kaudze nerēgojās un tas nu nebija nemaz boļševistiski. Ar pārliecību var teikt, ka Smiltenes zaļie partizāni šo skaisto pilsētiņu bija paglābuši no nopostīšanas. Tā vēl pēdējā kauju dienā Smiltenes zaļie partizāni izcīnīja kauju par pilsētu, kuŗas vārdā 30. jūnijā biju savu pulciņu nosaucis.

Visu 6. jūlija dienu uzturamies Smiltenē. No laukiem daudzas mājas sāka pieprasīt pēc palīdzības pret sirojošām boļševiku bandām. To arī uz vairākām vietām izsūtīju. Līdz sadursmēm nekur nenonāca, lielākā daļa šo izbraucienus bija vēltīgi.

14. PARTIZANU CĪNAS PLĀŅU PAGASTĀ

Ja labi nepazītu plānēniešus, man viņi šodien liktos ārkārtīgi stūrgalvīgi. Bija tik daudz runāts, braukts un riskēts par kopējo darbību pret boļševikiem, bet kad šī stunda bija situsi un uzdrošinājās pat nosūtīt rikojumu tūlīt nākt uz Vimbām, neviena nesagaidīju. Tāpat kā plašāk runājot katru cilvēku (žīdi nav domāti) pievelk sava tēvzeme, tā šaurāk ņemot — pievelk arī savs pagasts, sava tēva sēta, kuņģā varbūt kopš gadu simtiem ir mituši senči, audzis un strādājis pats. Ir tāpēc tik saprotams, ka plānēnieši gribēja palikt un cīnīties sava pagasta robežās, aizstāvēt savus piederīgos, radus un draugus un savas sētas.

Tad pat, kad Vimbās mani bija pārņēmis rīcības drudzis, tas pats notiek ar plānēniešiem. Uz saņemto ziņu pamata, ka izpildu komitejas iesākušas cilpot projām, naktī uz 29. jūniju Plāņu Sikšņos bija salasījušies brāļi Lielie, Dambīšu māju Pēteris Dambītis un bij. policists Verners Lenša, nolūkā doties uz Plāņiem — izpildu komitejas mitekli. Lai būtu vairāk ieroču, atbrūņoja Sikšņos mītošo gvardistu, uz kuņģu raidīti arī daži šāvieni. Pa ceļam uz Plāņiem šiem partizaniem vēl pievienojās Indrānu Dāvids

Dambītis un Ruķu Pēteris Riekstiņš ar Hermani Pribi. Tanī pat laikā kāda mašina, pilna miliču, apbraukāja Plāņus, izdarot apcietināšanas. Tā jau bijusi Dambīšos, Vecbreķelos un Sikšņos, paņēmot līdzī Dambīšu Pēterī sievu, Augustu Slemperi un Sikšņu māju laukstrādnieci, un atrodas ceļā uz Valku. Miliču mašīnu laikus pamana, ieņem pozīcijas un, tai piebraucot, atklāj uguni. Miliči izvēršas ķēdē un arī sāk šaut. Kaujas iznākumā trīs miliči sašauti, starp tiem Valkas apr. izp. komit. komjaunatnes vadītājs Siliņš un, pēc preses ziņām, prokurors Liepiņš, bet arī partizani cieš zaudējumus — uz ciņas lauka paliek guļot Hermanis Pribis. Bija beigusi pukstēt varonīga sirds, kurai nekas nelikās savai tēvzemei par dārgu. Lai ciņu biedrus mierina tas, ka varoņi nemirst, tie dzīvo tautas sirdīs mūžīgi. Ar tiem tautas lepojas, par tiem arvien mums liek domāt gan Latvijas mātes tēls Brāļu kapos, gan Brīvības pieminekļi Rīgas apstādījumos, tāpat daudzās kapu kopīgas mūsu kapsētās, mīļu roku koptas un daiļotas. Miliču pārspēks bija par lielu, lai kauju ilgi izturētu, un partizani steidz laikus pazust. Šis ciņas mērķis — traucēt apcietināšanas — bija izdevies.

Pēc šiem notikumiem tanī pat dienā seko represijas. Kāda miliču pilna mašina ierodas Indrānos, meklēdamās pēc Dāvida Dambīša. Kad pēdējais mājas nav atrodams, tā sievai nākas izbaudīt miliču vistrakākos draudus, kā tēmēšanu no šautenēm tieši virsū un citu. Arī Sikšņu mājas netiek cauri bez miliču apciemojuma. Liels pārbaudījums tas ir vecajai saimniecei — 4 dēlu mātei. Nolikdami to pret krāsni, miliči mēģina panākt iespaidošanu ar šaušanu, raidot lodes cieši garām. Veltas šo briesmoņu pūles piespiest latvju māti nodot savus dēlus. Pilna apņē-

mības mirt, tā stāv nesatricināmā mierā šauteņu stobru priekšā.

Svarīga sakrišana 29. jūnija notikumos bija tas, ka tanī pat laikā, kad es rīkojos uz Valkas lielceļa Sierru mežā, padarot 2 miličus nekaitīgus, tas pats notiek uz Plāņu lielceļa. Tā rezultātā vajadzēja rasties kopiespaidam, ka meži ir pilni ar partizaniem. „Biedriem“ miličiem palika aizvien bīstamāk turpināt savu nodevību latvju tautā.

Šī bija pirmā epizode šo cīņu norisē. Tālākās turpinājās 5. jūlijā, kad, turot man doto vārdu, Plāņos parādījās kapteinis Kamaldnieks ar savas rotas 5 kaņavīriem. Bet iekams par tām stāstu, mazliet pakāvēšos pie apstākļiem, kādos šie latviešu kaņavīri Plāņos nokļuva. Kā jau agrāk minēju, ar kapteini Kamaldnieku uzturēju sakarus vēl tad, kad viņš atradās Smiltenes garnizonā. Beidzamo reizi tiekoties, norunājām ar to, ka, kaņam sākoties, viņš no sarkanarmijas dezertēs un mēģinās atklūt atpakaļ uz Smiltenes pusi, pēc iespējas ar lielākiem spēkiem. Šo solījumu kapteinis arī svēti turējis. Kaņa sākumu latviešu territorialais korpuss sagaida ceļā no Litenes nometnes uz Carnikavas nometni. No mūsu korpusa līdz šim laikam gan nekas nebija palicis pāri, jo visa agrākā priekšniecība bija aizsūtīta uz Maskavu „kursos“, bet laba tiesa zemāko virsnieku apcietināta. Arī kareivju sastāvs bija par $\frac{2}{3}$ piesātināts ar krieviem. No latviešu korpusa bija palicis pāri vienīgi nosaukums. Kaņam sākoties, korpusa pulki bija pagriezti viens pēc otra drīzumā atpakaļ, lai vestu tos uz austrumiem. Pulks, kurā dien kapteinis Kamaldnieks, virzīts uz Cēsīm, lai, ejot caur Raunu, uzietu uz Vidzemes šosejas. Šinī ceļa posmā, līdz uziešanai uz šosejas, šis virsnieks nolēmis dezertēt. Lai pēc dezertēšanas nebūtu jāklīst vienam un būtu dota iespē-

ja arī cīnīties, Kamaldnieks nolēmis paņemt sev līdzī savus labākos zēnus, no tiem dažus iepriekš norīkojot kādā sāņapsardzības vienībā. Tomēr grūti tikt no kolonnas projām. Viņam, kā rotas komandierim, pastāvīgi jāatrodas savas rotas priekšgalā, bet blakus soļo palīgs — komisars. Palīdzēja gadījums. Izslāpušie sarkanarmieši sākuši drūzmēties pie kāda strautiņa, lai padzertos, gājiena kolonnai tanī pat laikā kustību turpinot. Lielākā daļa kapt. Kamaldnieka rotas kaņavīru arī bija pie strautiņa aizkavējušies. Šis apstāklis pamudināja kapteini, lai atbrīvotos no pieliktā krieva, piedāvāt pēdējam doties pēc atpalikušiem rotas kaņavīriem. Nenojauzdamš Kamaldnieka īstos nolūkus, komisars arī to dara, tā dodams viņam iespēju nakts tumsā no kolonnas nozūst un sameklēt sāņapsardzībā nozīmētos kaņavīrus. Tie bija seržants Pulers, kaprālis Auers, kareivji Narvaišs, Skujiņš un Kozulis. Apbruņoti šie vīri leņņi: 4 pusautomatiskās krievu šautenes un 1 snaiperu šautene. Rotas komandieņa nodomi ir viņiem visiem īsta prieka vēsts. Kādu laiku vēl gan gaidīta divu citu mūsu kaņavīru grupu pievienošanās, bet kad tās tik drīz neparādās, baidoties no ātras meklēšanas uzsākšanas, kapt. Kamaldnieks uzņēm virzienu uz ziemeļiem, lai, ejot caur Biksejas purviem, nokļūtu Smiltenes apkārtnē. Bēgšanas plāns bija realizējies teicami.

Pēc daudziem starpgadījumiem un vairāku dienu kļaiņošanas bēgļi nokļuvuši Plāņu pagastā. Indrānu mājās kapteinim Kamaldniekam dzīvoja radi, tāpēc viņš pirmām kārtām uzmeklē šīs mājas. Liels ir tā pārsteigums, kad šais mājās saņēņ zīņas, ka plāņnieši kopš vairākām dienām jau uzsākuši ar komunistiem cīņ. Jaunie partizāņi apmetas netālu no Indrāņiem plāvās, un šeit viņiem pievienojas vēl 3

partizani: tie ir jau minētie Dāvids Dambītis un Pēteris Riekstiņš, bez tam bijušais policists Verners Lenša. Tā kapteinim Kāmaldniekam bija izdevies uz 5. jūliju sapulcēt ap sevi 8 vīru lielu zaļo partizanu pulciņu. Par pēdējā apgādāšanu ar pārtiku rūpējās gan Indrānu mājas, bet jo sevišķi izpalīdzīgs gan partizanu barošana, gan ziņu sniegšana bija Pietu māju rentnieks Dāvis Puķe.

Bija 5. jūlija pēcpusdiena un partizani mielojās Pietu mājās pie Dāvja Puķes, kad pienāk ziņas, ka pa apkārtējām mājām klejo daudzi sarkano jātnieki, bet daži no tiem tuvojas Pietu mājām. Pretinieka spēki — ap 40 vīru. Tikko partizani paspējuši kādā mežmalā ieņemt pozīciju, kad tiem tuvojas 2 boļševiku jātnieki, nolūkā paņemt tuvumā ganošos zirgus. Vienam no tiem jau bija pie sedliem piesiets otrs zirgs. Kad viens no sarkanajiem nokāpis no sava zirga, lai paņemtu pļavā piesieto bērti, partizani atklāja uguni. No zirga nokāpušais boļševiks tiek nošauts, bet zirgā sēdošais, lai gan ievainots, tomēr paspēj aizbēgt pie pārējiem. Šī Plāņu pagastā uzklīdusā sarkano jātnieku banda bija šurp devusies laupīšanas nolūkos. Šis gadījums tos piespieda steidzīgi bēgt, pametot pat laupījumu.

Kad nākošās dienas, 6. jūlija, rītā partizani, iznākuši no krūmiem, kuŗos bija pa nakti slēpušies, tuvojas Pietu mājām, tie ierauga atkal tuvojamies jāšus 2 boļševikus. Partizani laiž tos droši sev klāt. Kad viens no tiem ierauga savā priekšā guļam vienu no partizaniem, boļševiku jātnieks bravurīgi uzsauc, lai tas padodas un noliek ieročus. Kā atbildi tie saņem labi tēmētu šāvienu zalvi, no kuŗas viens sarkanais paliek turpat guļot, bet otrs, lai gan smagi ievainots, tomēr vēl paspēj nokļūt līdz ceļam pie Pietu mājām, kur to uzņem kāda droška ar citiem boļševi-

kiem. Šie abi sarkanie bija bijuši virsnieki un meklējušies pēc Dāvja Puķes. Kāds laikam šo partizanu labvēli bija nodevis. Šim lāga vīram tomēr bija izdevies savlaicīgi no mājas izbēgt un tā izglābties. Ar šo pēdējo notikumu izbeidzas partizanu cīņas Plāņu pagastā.

Partizani ar savām cīņām Plāņu pagastā bija paglābuši pagastu no izlaupišanas, piespiežot sarkanos no Plāņiem pazust.

7. jūlijā partizani no Plāņu pagasta ierodas Smiltēnē, lai savienotos ar mums pārējiem. Šie partizani gan bija cīnījušies savrup no mums citiem, tomēr uzskatu viņus kā piederīgus pie Smiltenes zaļajiem partizaniem. Sakari, kuņus ar tiem pastāvīgi uzturēju, pamudinājumi, kuņus tie no manis saņēma, tāpat ar kapteini Kamaldnieku norunātā sadarbība, tas viss liek man šos vīrus pieskaitīt saviem partizaniem.

15. UZ GAUJIENU

Ar daudzajiem 6. jūlija pēcpusdienā izdarītiem uzbrukumiem no Smiltenes vairākos ziemeļaustrumu virzienos biju noskaidrojis, ka Smiltenes tuvumā boļševiku vairs nav. Līdzīgas ziņas nāca arī no kapteiņa Kamaldnieka no Plāņu pagasta. Nolēmu tāpēc 7. jūlijā doties tālāk uz priekšu Gaujienas virzienā līdz mūsu zemes ziemeļaustrumu robežām. Izsūtu automobiļos patruļas boļševiku vajāšanai divos virzienos: 1) Smiltene, Mēris, Gaujiena. 2) Smiltene, Lielaiskrogs, Zaķumuiža, Lejaskrogs. Pa ceļam līdz noteiktiem gala punktiem — Gaujienai un Lejaskrogam — patruļas ar boļševikiem nesastopas. Vietām gan iedzīvotāji dod partizaniem norādījumus par nelielu boļševiku bandu atrašanos, bet, iesākot meklēšanu, nekur nekā sameklēt neizdodas. Gaujienā Smiltenes zaļie partizāni atrod priekšā Gaujienas partizānus, kuŗus vada plkv.-leitn. Ciemiņš. Tā kā no Gaujienas arvien vēl pienāk saucieni pēc palīdzības un jauniem spēkiem, dodos turp personīgi ar pastiprinātu patruļu, lai sīkāk informētos par stāvokli. Gaujienā uz vietas noskaidrojas, ka stāvoklis ir pilnīgi drošs. Bija redzams, ka 1—2 nelielas sarkano bandas pa mežiem vēl klejo, bet ar tām gaujienieši

bija spējīgi paši tikt galā, ja tos pastiprina nedaudz ar ieročiem. To arī izdaru. Ieceļu par Gaujienas komandantu plkv.-ltn. Ciemiņu. Gaujienā man nākas pirmo reizi skatīt aizbēgušo boļševiku zemiskās atriebības pēdas — nodedzināto Gaujienas kulturas centru — biedrības namu. Kopā ar skaisto celtni ugunij par upuri krituši prāvi preču krājumi. Iznīcināt to, ko latviešu tautas čaklās rokas grūtā darbā cēlušas, radījušas un sakrājušas, to žīdu komunistu bandas labi prata.

Tūlīt aiz Gaujienas sākas igauņu zeme. Savus spēkus uzskatīju par maziem, lai ar tiem dotos vēl tālāk. Pats svarīgākais uzdevums — savas zemes un savu tautiešu pasargāšana no boļševiku atriebības — šīnī rajonā bija veikts, tāpēc atgriežamies visi atpakaļ uz Smilteni.

16. ATBRIVOTĀ SMILTENE

6. jūlijs — svētdiena, svētdiena Smiltenei uz laiku laikiem. Smiltenieši un apkārtnes iedzīvotāji bija kļuvuši brīvi, bija nokratītas žīdu komunistu uzspiestās nebrīvības važas. Jau tā priecīgo cilvēku sajūtu kāpinot un ceļot, Dieva saulīte šinī dienā saviem siltajiem un spožajiem stariem zeltīt zeltīja baznīcas un namus, laukus un druvas un spīdēja ikkatrā īsta latvieša un patriota sirdī. Visur lepni plandās latviešu tautas sarkanbaltsarkanais karogs. Svētku noskaņu drīz vairo baznīcas zvana skaņas, kas aicina iet pateikties Visuvarenajam par atgūto brīvību. Tā smiltenieši nebija sen lūgušies un pateikušies, klausoties prāvesta Kronberga un mācītāja Bērziņa sacītos dievvārdos.

Kad bija norimis pēdējās kaujas troksnis un par kara šausmām smilteniešiem atgādināja vienīgi barikades uz ielām, ķeņos pie Smiltenes un apkārtnes iedzīvotāju dzīves ievirzīšanas jaunās sliedēs, ieceļot pašvaldībās un iestādēs amatpersonas. Esmu priecīgs, ka agrākais Smiltenes vecākais Jānis Venners palicis sveiks un vesels un varu to lūgt uzņemties savus vecos pienākumus. Tā kā telefons, ar maz izņēmumiem, gandrīz viscaur darbojas, man ir iespējams nokārtot

pašvaldību jautājumu arī uz laukiem. Par šim iecelšanām izdodu pavēli.

Nodibinot sakarus ar Cēsīm un Valmieru, noskaidrojas, ka arī šinīs pilsētās jau saimnieko latviešu partizani. Ieceļu arī tur komandantus. Mani plāni iet vēl tālāk un es gatavojos lielāko daļu tuvāko garnizonu, kā piem. Cēsu, Valmieras, Smiltenes, Strenču un Gaujienas, savilkt kopā, lai dotos vajāt bēgošos bolševikus, bet to nākas atlikt.

No malu malām Smiltēnē pulcējas jaunekļi un vīri gados, lai stātos manā rīcībā. Nebija nemaz iespējams visus apbruņot. Kad sāku prātot, kā lai nokārtoju visu šo daudzo cilvēku ēdināšanu, izrādījās, ka smiltēnieši to jau izdomājuši. Smiltenes partizanu štābā — pasta ēkā, kādā apakšstāva istabā ar vietējo dāmu ierosmi bija noorganizējies plašs ēdināšanas punkts. Tur kā uz burvja mājienu klājas galds pēc galda, viens bagātāks par otru ēdieniem un dzērieniem. Sācis strādāt 6. jūlijā, šis ēdināšanas punkts nedēļām ilgi turpināja savu darbu. Lai minu daiļā dzimuma pārstāves, kas bija šī svētīgā darba iniciatores un celmlauzes, proti: B. Riekstiņa, B. Labeja, L. Maiziņa, K. Cāļa, E. Kraujas, E. Buliņa, V. Bajāra, A. Sīmaņa, A. Baumaņa, U. Šternberga, A. Āboltiņa, Bērziņa, E. Pūces, Ž. Lapaņa, I. Epnera kundzes, V. Graviņas, V. Asara, A. Pavlovskas, E. Klētnieces un E. Žīgures jaunkundzes. Šīm pirmajām šī darba ievadītājām sekoja citas. Daudzas personas piegādāja gatavas maizes. Līdzekļi ēdināšanas punktam radās gan naudā, gan graudā. Ļoti daudzi laucinieki un arī pilsētnieki ziedoja lielas vērtības produktos. No lielākiem naudas ziedojumiem minēšu: Blomu pagasta valdes — 2903 rbļ. 50 kap., šoseju un zemesceļu 7. rajona darbinieku — 2000 rubļu, Birzuļu pagasta valdes — 1719 rbļ. 20 kap., Smiltenes patēr. b-bas darbinie-

ku — 1450 rbļ. 50 kap., Sarkanā Krusta Smiltenes slimnīcas darbinieku — 605 rubļu, Smiltenes patērētāju biedrības — 549 rbļ. 50 kap., R. Purgaļa — 200 rubļu, A. Žukura — 200 rubļu, J. Māziņa — 150 rubļu. Bez minētiem ir vēl gaŗa ziedotāju liste, sākot ar 100 rubļiem un zemāk, vairāku tūkstošu rubļu kopsummā. Nav iespējams uzskaitīt visu šo patriotu vārdus. Lai šinī vietā ikkatram mans miļš un sirsnīgs paldies.

Šais manās atmiņās mēs lasījām par Smiltenes zaļo partizanu cīņām. Šie varoņdarbi un šīs cīņas kļuva iespējamās, pateicoties tām grandiozajām kaujām, kuras bija veikusi varonīgā vācu armija, sakaudama boļševiku spēkus un piespiezdama tos no mūsu zemes bēgt. Tas apstākļis, ka jau 26. jūnijā bija kritusi Daugavpils, bet dažas dienas vēlāk Rēzekne, tad Abrene, ar skaidri nojaušamu vācu tiekšanos sasniegt Pleskavu un Peipusa ezera dienvidgalu, lai ieslēgtu Baltijas zemēs atrodošos sarkano spēkus maisā, noderēja par šīs steidzīgās bēgšanas iemeslu. Ar šādu vācu darbības plānu bija radīti mūsu zemē apstākļi, kas deva iespēju latviešu tautai piedalīties savas zemes atbrīvošanā no žīdu komunistu jūga. Sirsnīga un jūsmīga ir pirmo vācu karavīru sagaidīšana, kas Smiltenē ierodas 8. jūlijā: ziedu veltes, draudzīgi roku mājiēni, priecīgi smaīdi un viesmīlīga uzņemšana ir tā pateicības alga, kuŗu tie bagātīgi saņem. Kā nu mācēdami, esam pagatavojuši arī dažus kāšu krusta karogus, kas draudzīgi plīvo līdzās mūsu nacionālajam karogam.

Tā kā ceļmalas un grāvji pilni dažādu pamestu kara trofeju, iesāk to savākšanu. Drīzumā pat kāds «neuzvaramās» tanks sāk braukāt pa Smiltenes ielām. Partizanu rīcībā sarodas daudz auto mašīnu, vieglo un smago. Izmantoju vienu no tām, lai informācijas

nolūkā nokļūtu Rīgā. Novest mani turp piedāvājas agronoms Pelcis. Ir priecīgi vērot šinī braucienā, ka viss ir palicis neskarts, pilsētas un lauki stāv savā agrākajā krāšņumā, kaŗa pēdu tikpat kā nekādu. Vienīgās drupas sastopam Cēsīs, kur nodedzinātas kazarmes, un brauciena gala punktā — Rīgā. Dievs savu svētību nav liedzis latvju tautai. Nobraucis Rīgā, steidzos apmeklēt savu ģimeni. Esmu pat apbruņojies puķēm, kad dodos uz savu dzīvokli, bet, stāvot pie durvīm un gaidot to atvēršanu, apskatos, kur tās nomest gadījumā, ja nebūtu, kam tās pasniegt. Bet viss ir labākā kārtībā. Pa Rīgas ielām staigāju kā dzīvs mironis. Katrs paziņa sastop mani ar lielu izbrīnu, jo es taču esot atrasts iemūrēts centralcieta sienās. Māmuļā ir sācis darboties Latvijas pašaizsardzības spēku centrs ar pulkvedi Plensneru priekšgalā. No pēdējā saņemu jaunu uzdevumu — uzņemties Daugavpils rajona pašaizsardzības priekšnieka pienākumus.

Atgriezies Smiltēnē, gatavojos tālajam braucienam. Žēl gan no tās šķirties un pamest tikko ievadīto darbu, bet pienākums to prasa. Pirms aizbraukšanas uz acumirkli izraujos uz Vimbām, atvadīties un pateikties par plašo viesmīlību. Ir latviešiem sakāmvārds, ka draugu pārpilnam pie pilnas bļodas, bet tādu maz grūtos brīžos. Līdija un Kārlis Vimbas, man pilnīgi sveši cilvēki, kuŗiem tikai no naktī uz 26. martu priekšā stādīšanās vizītēm kļuva pazīstams, tieši manas dzīves liktenīgākajos brīžos kļuva mani lielākie un sirsnīgākie draugi. Kad gatavojos kaut kā viņiem atlīdzināt (kaut gan pats jūtu, ka tādas lietas nemaz nav atlīdzināmas), Līdijas kundzes vārdi bija: «To es un mans vīrs, pulkveŗa kungs, darijām Latvijas un arī Jūsu labā». Tad nu man atliek vēl papildināt patriotisko ziedotāju sarakstu Smiltēnes pašaizsardzības

spēkiem ar diviem vārdiem — Lidijas un Kārļa Vimbas: 3 mēnešu uzturs un mājas vieta pulkvedim Krīpenam.

Pienāk arī brīdis, kad jāšķiras no saviem cīņu biedriem — partizaniem. Pārskaitu tos visus Smiltenes komandanta leitnanta Antēna rīcībā. Kareivisks paladies ikkatram no tiem.

Ceļakāju laimīgam ceļojumam baudu pie viesmīlīgā Smiltenes galvas Vennera kunga. Ir 9. jūlija pēcpusdiena, kād smilteniešu Māziņa un Ozoliņa automašīnās, ņemot līdz ap 10 partizanu, katram gadījumam labi apbruņojušies, jo dažās vietās vēl valdīja liela nedrošība, iesākām ceļojumu uz tālo Daugavpili. Smiltenes zaļo partizanu gaitas bija noslēgušās.

Pēc padarītā ir viegli pateikt, kā būtu bijis vislabāk darbu veikt, pēc kaujas ir katrs gudrs, kā to vajadzēja izcīnīt, jo piedzīvojumi dod kritikas iespējas. Šodien es droši būtu rīkojies citādāk. Savā darbībā vadījos no trim pamatdomām: 1) saudzēt man uzticējušos cilvēku dzīvības; 2) pēc iespējas vairāk veikt mūsu tautas labā un 3) būt palīdzīgam vācu armijai kopējā pretinieka sakaušanā. Visu to varēja panākt, pirmkārt — neielaižoties pardaudz nopietnās kaujās, lai manu vienību neiznīcinātu, bet saglabātos tās kaujas spējas, otrkārt radot nedrošību boļševiku aizmugures ceļos, piespiežot tos tā drīzāk bēgt. Lielākā vai mazākā mērā visu minēto Smiltenes zaļajiem partizaniem sasniegt izdevās. Turu par vajadzīgu vēl pasvītrot katra partizana lielo gribu darīt visu iespējamo savas tēvzemes labā, lai redzētu to atkal brīvu.

PAVĒLE Nr. 1.

Smiltenes zaļajiem partizaniem.

Bilskas Vimbās, 1941. g. 29. jūnijā.

§ 1.

Ar š. g. 22. jūniju esmu stājies pie Smiltenes zaļo partizanu nodibināšanas.

§ 2.

Ieskaitu partizanu sarakstos ar š. g. 29. jūniju sekojošus brīvprātīgos:

1. Pulkvedi	Krīpenu, Arvidu;
2. Partizanu	Vimbu, Kārli;
3. "	Valdmani, Nikolaju;
4. "	Skujiņu, Kārli;
5. Virsseržantu	Jekumu, Jāni;
6. Seržantu	Jurcīti, Pēteri;
7. "	Bērziņu, Kārli;
8. Kaprāli	Pētersonu, Elmāru;
9. "	Brikmani, Robertu;
10. "	Reinsonu, Kārli;
11. "	Rubeni, Voldemāru;
12. Partizanu	Reinsonu, Jāni;
13. "	Rimšu, Jāni;
14. "	Rubeni, Jāni;
15. "	Gopperu, Miķeli;
16. "	Gallīti, Jāni;
17. "	Bērziņu, Aleksandru;
18. "	Romanenko, Jevgeņiju;
19. "	Magoni, Antonu;
20. "	Dzenīti, Kārli;
21. "	Rubeni, Pēteri;
22. Virsn. vietnieku	Zaķi, Jūliju;
23. " "	Ringmani, Miervaldi;
24. " "	Reinsonu, Edmundu.

Pulkvedis Krīpens

PAVELE Nr. 2.

Smiltenes zaļajiem partizaniem.
Nometnē pie Niedrejas ezera 1941. g. 30. jūnijā.

§ 1.

Ieskaitu partizanu sarakstos sekojošus no Sarkanās armijas latviešu korpusa Smiltenes garnizona dezertējušos kara-vīrus, skaitot ar š. g. 29. jūniju:

1. Virsn. vietnieku	Kudli, Aleksandru;
2. Kaprālī	Melderī, Jānī;
3. "	Vītolu, Jānī;
4. "	Lastenieku, Voldemāru;
5. Dižkareivī	Ceigu, Jānī;
6. "	Bricī, Jānī;
7. "	Puriņu, Reinholdu;
8. "	Bernānu, Jānī;
9. Ārstu-virsn. vtn.	Plakānu, Imantu;
10. Kareivī	Volbētu, Arturu;
11. "	Liepu, Jānī;
12. "	Supī, Aloju;
13. "	Plūmī, Edvīnu;
14. "	Cirkšņu, Johanu;
15. "	Pētersonu, Nikolaju;
16. "	Jercīti, Antonu;
17. "	Losbergu, Osvaldu.

§ 2.

Ieskaitu partizanu sarakstos, skaitot ar š. g. 29. jūniju, sekojošus brīvprātīgos:

1. Kadetu	Vijupu, Augustu;
2. Virsn. vietnieku	Gulbī, Kārli;
3. " "	Gustu, Alfrēdu;
4. " "	Krīgeru, Arturu;
5. Kaprālī	Palmbachu, Arnoldu;
6. "	Danielu, Vili;
7. "	Ustupu, Paulu;
8. "	Skujiņu, Reini;
9. Partizanu	Missī, Paulu.

§ 3.

Sadalu partizanus četrās grupās un par grupu komandieriem nozīmēju: I grupas — virsn. vietn. Gustu, Alfrēdu, II grupas — kadetu Vijupu, Augustu, III grupas — virsn. vietn. Kudli, Aleksandru, IV grupas — ārstu-dižkareivi Plakānu, Imantu. Grupu sadalījums pēc atsevišķa saraksta.

Pulkvedis *Kripens*

PAVELE Nr. 3.

Smiltenes zaļajiem partizaniem.

Palsmanes Kalniņos, 1941. g. 3. jūlijā.

§ 1.

2. jūlija Iežu kaujā piedalījās sekojoši partizani, ko atzīmēt viņu dienesta gaitas sarakstos:

Es, v. v. Gusts, A., serž. Jircītis, P., kapr. Reinsons, K., partiz. Vimba, K., partiz. Reinsons, J. part. Valdmanis, N., part. Rīmša, J., virsserž. Jekums, J., kapr. Gulbis, K., virsn. vietn. Zaķis, J., kapr. Brikmānis, R., kad. Vijups, A., kapr. Vītols, J., dižkar. Ceiga, J., part. Volbets, A., part. Liepa, J., dižkar. Bricis, J., part. Supe, A., dižkar. Puriņš, R., dižkar. Bērziņš, A., v. v. Kudlis, A., kapr. Melders, J., kapr. Lastenieks, V., part. Plūme, E., part. Cirkšņa, J., part. Pētersons, N., part. Jercītis, A., dižkar. Bernāns, J., kapr. Ustups, P., dižkar. Plakāns, J., part. Romāņenko, J., part. Magone, A., part. Goppers, M., part. Reinsons, E., part. Losbergs, O., v. v. Ringmanis, M., kapr. Palmbachs, A., kapr. Daniels, V., v. v. Kriģers, A., part. Misse, P. un kapr. Skujiņš, R.

§ 2.

Ieskaitu partizanu sarakstos ar š. g. 4. jūliju partizanu Jansonu, Jūliju.

Pulkvedis *Kripens*

PAVELE Nr. 4.

Smiltenes zaļajiem partizaniem.

Smiltēnē, 1941. g. 6. jūlijā.

§ 1.

Kaujā pie Iežiem š. g. 2. jūlijā ir kritis kaprālis Brikmānis, Roberts, kuŗu izslēgt ar minēto dienu no partizanu sarakstiem.

§ 2.

Kaujā pie Iežiem š. g. 2. jūlijā ievainots dižkar. Bricis, Jānis, neatstājot ierindu, ko atzīmēt viņa dienesta gaitas sarakstā.

§ 3.

Ieskaitu partizanu sarakstos ar š. g. 5. jūliju plkv.-leitn. Ciemiņu, Rūdolfu un nozīmēju viņu par Gaujienas komandantu.

§ 4.

Ieskaitu partizanu sarakstos ar š. g. 6. jūliju leitnantu Antēnu, Pēteri un nozīmēju viņu par Smiltenes komandantu.

§ 5.

Ieskaitu partizanu sarakstos ar š. g. 6. jūliju kapteini Lapaini un nozīmēju par manu palīgu.

§ 6.

Ieskaitu partizanu sarakstos ar š. g. 6. jūliju sekojošus brīvprātīgos:

1. Leitnantu	Skujiņu, Kārli;
2. V. v.	Krūmiņu, Augustu;
3. " "	Vanagu, Frici;
4. Partizanu	Māziņu, Robertu;
5. " "	Andrejevu, Juri;
6. " "	Palmbachu, Normandu;
7. " "	Bērziņu, Tāļivaldi;
8. " "	Zīguru, Valdemāru;
9. Virsn. vietn.	Brenci;
10. Seržantu	Stirnu, Jāni;
11. Partizanu	Smilškalnu, Jāni;
12. " "	Ozoliņu, Kārli;
13. " "	Zušmani, Tāļivaldi;
14. " "	Skujiņu, Emīli;
15. " "	Polnu, Pēteri;
16. " "	Gaņģi, Rūdolfu;
17. Leitnantu	Ozoliņu, Arvīdu;
18. " "	Sņukutu;
19. Virsleitnantu	Nikmani;
20. Leitnantu	Balodi;
21. " "	Epneri.

§ 7.

Ieskaitu partizanu sarakstos ar š. g. 29. jūniju sekojošus no Sarkanarmijas 295. kājn. pulka dezertējušos karavīrus:

1. Kapteini	Kamaldnieku, Jāni;
2. Kaprāli	Pulveru;
3. Dižkareivi	Aueru, Bruno;
4. Kareivi	Skujiņu, Valdemāru;
5. „	Narvaišu, Jūliju;
6. „	Kozuli, Jāni.

§ 8.

Ieskaitu partizanu sarakstos sekojošus brīvprātīgos, skaitot ar š. g. 29. jūliju:

1. Kaprāli	Dambīti, Dāvidu;
2. Partizanu	Lenču, Verneru;
3. „	Riekstiņu, Pēteri;
5. „	Lielais, Pēteri;
4. „	Lielais, Arvidu;
6. „	Prībi, Hermani;
7. „	Dambīti, Pēteri.
8. „	Lielais, Kārli;
9. „	Lielais, Jāni.

§ 9.

Kaujā pie Dambīšiem š. g. 29. jūnijā ir kritis partizans Prībis, Hermanis, kuŗu strīpot no partizanu sarakstiem.

Pulkvedis *Krīpens*

PAVELE Nr. 5.

Smiltenes pašaizsardzības rajonam.

Smiltēnē, 1941. g. 7. jūlijā.

§ 1.

Ar šo dienu esmu uzņēmis Smiltenes rajona pašaizsardzības priekšnieka pienākumus.

§ 2.

Smiltenes pilsētā un apkārtējos pagastos ieceļu pašvaldību amatos šādas personas:

1. Par Smiltenes pilsētas vecāko — Jāni Venneru;
2. „ Smiltenes pagasta vecāko — Arnoldu Mūzi;
3. „ Bilskas „ „ — Jurcīti, Pēteri;

4. Par Blomes	pagasta vecāko	— Gailīti;
5. „ Birzuļu	„ „	— Aleksandru Grūzīti;
6. „ Gaujienas	„ „	— Oskaru Pētersonu;
7. „ Plāņu	„ „	— Dāvi Markusu;
8. „ Grundzāles	„ „	— Strēli;
9. „ Cirgaļu	„ „	— Lūsi;
10. „ Palsmanes	„ „	— Dūmiņu.

Bez tam iecēļu amatā:

1. Par Valsts bankas Smiltenes nodaļas priekšnieku Emīli Apsi;

2. Par Smiltenes vidusskolas direktoru — Valdoni Kalniņu;

Ieceltām amatpersonām nekavējoties stāties pie dienesta pienākumu izpildīšanas.

Pulkvedis *Krīpens*

PAVELE Nr. 6.

Smiltenes paš aizsardzības rajonam.

Smiltēnē, 1941. g. 9. jūlijā.

§ 2.

Esmu no Latvijas paš aizsardzības spēku priekšnieka nozīmēts par Daugavpils rajona paš aizsardzības priekšnieku un šodien dodos kopā ar plkv.-ltņ. Ciemiņu, kapt. Kamaldnieku, ltņ. Ozoliņu, kapt. Lapaini, partizaniem Nikolaju Valdmāni, Kārli Skujiņu, Miķēli Gopperu un Aleksandru Bērziņu uz jauno dienesta vietu.

§ 2.

Ar šo dienu skaitīt Smiltenes zaļos partizanus par izformētiem, pārskaitot partizanus Smiltenes komandanturas sarakstos.

§ 3.

Atstājot Smiltēni, mans kareivisks paldies par varonību un paš uzpurēšanos visiem zaļajiem partizaniem, bet it sevišķi partizanam Kārlim Vimbam, kapteinim Jānim Kamaldniekam un virsn. vietn. Aleksandram Kudlim.

Pulkvedis *Krīpens*

[150]

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309102855

